

2024

**ОКОНЧАТЕЛЕН ДОКЛАД
ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА
НАЦИОНАЛНАТА
СТРАТЕГИЯ ЗА
РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ЗА ПЕРИОДА 2012-2022 Г.**

Агенция СТРАТЕГМА ООД

Последващата оценка за изпълнението на Националната стратегия за регионално развитие за периода 2012-2022 г., е изготвена от екип на *Агенция СТРАТЕГМА ООД* в изпълнение на договор № РД-02-29-33/11.03.2024 г. за изпълнение на поръчка с предмет: **"Извършване на последваща оценка и изготвяне на окончателен доклад за изпълнението на Националната стратегия за регионално развитие за периода 2012-2022 г."**, с възложител **Министерство на регионалното развитие и благоустройството**.

Заклученията и тълкуванията, които се съдържат в настоящия документ, представляват експертното мнение на експертите на *Агенция СТРАТЕГМА ООД* и по никакъв начин не следва да се приемат като становище или официална позиция на Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

Наименование на договор:	Извършване на последваща оценка и изготвяне на окончателен доклад за изпълнението на Националната стратегия за регионално развитие за периода 2012-2022 г.	
Идентификационен номер:		№ РД-02-29-33/11.03.2024 г.
Страна:	България	
	Възложител:	Изпълнител:
	МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО	Агенция СТРАТЕГМА ООД
Адреси:	гр. София, ул. "Св. Св. Кирил и Методий" 17-19	София 1000 ул. "Г.С. Раковски" № 18
Тел./факс:	+359 2 940 53 25 +359 2 940 53 20	+359 2 981 47 38
e-mail:		agency@strategma.bg
Лица за контакти:		Станка Делчева – Ръководител на екипа
Заглавие на документа:	Окончателен доклад за изпълнението на Националната стратегия за регионално развитие за периода 2012-2022 г.	
Период на изпълнение:	май 2024 г.	

СЪДЪРЖАНИЕ

I.	ВЪВЕДЕНИЕ	7
1.	Общи положения	7
2.	Методика за оценка на изпълнението на НСРР	8
II.	ПОСТИГНАТИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НСРР	11
1.	Рамка за изпълнение на целите и приоритетите за регионално развитие в НСРР ...	11
2.	Степен на постигане на целите на НСРР	14
3.	Устойчивост на постигнатите резултати от изпълнението на НСРР 2012-2020 г. от гледна точка на избрани икономически, социални и екологични показатели.....	15
4.	Оценка на общото въздействие от изпълнението на НСРР 2012-2022 г. към края на периода на действие въз основа на сравнителен анализ на общата социално-икономическа ситуация.....	22
5.	Принос към постигане целите на Стратегия "Европа 2020"	31
6.	Резултати от последващата оценка на изпълнението на регионалните планове за развитие	35
7.	Ефективност и ефикасност на финансовите инструменти и използваните ресурси за изпълнение на НСРР.....	38
III.	ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ.....	41
1.	Обобщена оценка за изпълнението на НСРР	41
2.	Препоръки за подготовка за следващия национален стратегически документ в областта на регионалното развитие	49

СПИСЪК НА ГРАФИКИТЕ И ТАБЛИЦИТЕ

графика 1.	Взаимовръзки между целите и приоритетите на НСРР	11
графика 2.	Дял на БВП на човек от населението от средната стойност на ЕС 27, %	17
графика 3.	Население в България и по райони от ниво 2 за периода 2008-2022 г. и прогнозни данни за 2025, 2030, 2035 и 2040 г., брой	23
графика 4.	Динамика на растежа на БВП за периода 2004-2023 г. и прогнозни данни за 2024-2025 г. (ЕС27).....	24
графика 5.	Ръст на БВП за периода 2011-2022 г. на национално ниво, (млн. лв.) и принос на районите от ниво 2, %	24
графика 6.	Ръст на БВП за периода 2011-2022 г. на национално и регионално ниво, (млн. лв.)	25
графика 7.	Коефициент на заетост на населението на възраст 20-64 г., %.....	31
графика 8.	Коефициент на заетост на населението на възраст 55-64 г., %.....	31
графика 9.	Инвестиции в научноизследователска и развойна дейност, % от БВП	31
графика 10.	Дял на преждевременно напусналите образователната система (на възраст 18-24 г.), %.....	31
графика 11.	Дял на 30-34 годишните със завършено висше образование, %	32
графика 12.	Население в риск от бедност или социално изключване, хил. души	32
графика 13.	Договорени и изплатените средства (ОП и ПРСР) общо и по райони от ниво2 и сравнение с предвижданията на НСРР, млн. лв., май 2024 г.	39
графика 14.	Концентрация на ресурси на национално ниво по източници на финансиране, млн. лв., май 2024 г. ..	39
таблица 1.	Степен на постигане на заложеното изменение на основните индикатори и степен на изпълнение на приоритети (СИП), въз основа на постигнатото изменение на основните индикатори	10
таблица 2.	Степен на постигане на целите (СПЦ), въз основа на степента на изпълнение на приоритетите	10
таблица 3.	Степен на постигане на целите на ключовите индикатори, съответно принос към националните цели на Стратегията на ЕС "ЕВРОПА 2020"	10
таблица 4.	Степен на изпълнение на Стратегическите цели и техните приоритети, въз основа на постигнатото изменение на специфичните индикатори	14
таблица 5.	Степен на постигане на целите на ключовите индикатори по райони от ниво 2 (цели 2020 по РПР) ...	21
таблица 6.	Принос на НСРР към постигането на националните цели на Стратегията на ЕС "ЕВРОПА 2020"	32
таблица 7.	Степен на напредък в постигане на целите на НСРР към 2018 г.	44

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
ЕК	Европейска комисия
ЕЗФРСР	Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони
ЕСФ	Европейски социален фонд
ЕС	Европейски съюз
ИСУН 2020	Информационна система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България 2020
ЕСИФ	Европейски структурни и инвестиционни фондове – Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР), Европейски социален фонд (ЕСФ), Кохезионен фонд (КФ), Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) и Европейски фонд за морско дело и рибарство (ЕФМДР)
ЕФР	Европейски фонд за рибарство
ЕФРР	Европейския фонд за регионално развитие
ЗРР	Закон за регионалното развитие, приет 2008 г., последни изменения и допълнения, ДВ. бр.13 от 2017 г.
КФ	Кохезионен фонд
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие 2012-2022 г.
ОСР	Областна стратегия за развитие
ОПР	Общински план за развитие
ОПДУ	ОП "Добро управление" 2014-2020 г.
ОПИК	ОП "Иновации и конкурентоспособност" 2014-2020 г.
ОПОС	ОП "Околна среда" 2014-2020 г.
ОПРЧР	ОП "Развитие на човешките ресурси" 2014-2020 г.
ОПРР	ОП "Региони в растеж" 2014-2020 г.
ОПТТИ	ОП "Транспорт и транспортна инфраструктура" 2014-2020 г.
ПРСР	Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г.
ПМДР	Програма за морско дело и рибарство 2014-2020 г.
РПР	Регионален план за развитие

РСР	Регионален съвет за развитие
СЦР	Северен централен район от ниво 2
СЗР	Северозападен район от ниво 2
СИР	Североизточен район от ниво 2
СР	Съвет за развитие при Министерския съвет
ЮЗР	Югозападен район от ниво 2
ЮИР	Югоизточен район от ниво 2
ЮЦР	Южен централен район от ниво 2

I. ВЪВЕДЕНИЕ

1. Общи положения

НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ за периода 2012-2022 г. [НСРР] е приета с Решение № 696 на Министерския съвет от 24.08.2012 г. Териториалният обхват на НСРР включва територията на цялата страна.

В периода след приемане на НСРР 2012-2022 г. в Закона за регионално развитие са извършени редица промени. Съгласно действащите към момента на изготвяне на оценката разпоредби, наблюдението и оценката на НСРР за периода 2012 - 2022 г., се довършват по реда, по който са започнали¹.

Съгласно редакцията на ЗРР към момента на приемане на НСРР 2012-2022 г., **последващата оценка** за изпълнението ѝ е изготвена във връзка с разпоредбата на чл. 34, ал. 1 от *Закона за регионалното развитие*² [ЗРР]. Съгласно ал. 2 на чл. 34 от ЗРР последващата оценка на НСРР включва:

- оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите;
- оценка на общото въздействие;
- оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
- изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие.

ЗРР определя системата за *"планирането, програмирането, управлението, ресурсното осигуряване, наблюдението, контролът и оценката по изпълнението на стратегиите, плановете и програмите за провеждане на държавната политика за регионалното развитие"*³. Законът дефинира *държавната политика за регионално развитие*⁴, като създаваща условия за балансирано и устойчиво интегрирано развитие на районите и общините и обхващаща система от нормативно регламентирани документи, ресурси и действия на компетентните органи, насочени към:

¹ § 37 от Преходните и Заклучителни разпоредби към Закона за регионалното развитие, изм. и доп. ДВ. бр.21 от 13 март 2020 г.

² обн., ДВ, бр. 50 от 2008 г., в сила от 31.08.2008 г., последни изм. и доп., бр. 58 от 2017 г., в сила от 18.07.2017 г.

³ чл. 1, ал.1 от ЗРР

⁴ чл. 2, ал. 2 от ЗРР

- намаляване на **междурегионалните и вътрешнорегионалните различия** в степента на икономическото, социалното и териториалното развитие;
- осигуряване на условия за **ускорен икономически растеж и високо ниво на заетост**;
- развитие на **териториалното сътрудничество**.

НСРР представлява **дългосрочен рамков документ**, определящ целите и приоритетите на **държавната политика за регионално развитие на страната, както и съответствието ѝ с другите структуроопределящи политики и в съответствие с предвижданията на *Националната концепция за пространствено развитие***.

Наблюдението на изпълнението на НСРР се извършва на основата на резултатите от наблюдението и оценката на изпълнението Регионалните планове за развитие⁵.

В периода на изпълнение на НСРР 2012-2022 г. са изготвени **седем годишни доклада за наблюдението на изпълнението на РПР**, съответно за 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 и 2020 г.

2. Методика за оценка на изпълнението на НСРР

Европейските методически инструменти за оценка на социално-икономическото развитие определят последващата оценка като важен инструмент за осигуряване на обратна връзка към управляващите и заинтересованите страни по изпълнение на плановите и програмите, за да продължат тяхното изпълнение и ако е необходимо да се предприемат мерки за преориентиране и по-добро адресиране на проблемите.

В пълно съответствие с този подход, съгласно ЗРР⁶ последващата оценка включва:

- оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите;
- оценка на общото въздействие;
- оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
- изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие.

⁵ Чл. 31, ал.1 от ЗРР

⁶ чл.34,ал.2

Оценката на НСРР е изготвена според изискванията на ЗРР, *Насоките на ЕК за програмния период 2014-2020 г.*, *Ръководството за оценка на социално-икономическото развитие EVALSED*⁷, *Техническата спецификация за изпълнение на поръчката*, както и натрупания до момента опит при изготвяне на подобни оценки на стратегически и планови документи на областно, регионално и национално ниво.

За целите на оценката е използвана методика, използвана и при изготвянето на междинната оценка на НСРР 2012-2022 г. както и при последващите оценки за изпълнението на РПР за периода 2014-2020 г. По този начин е осигурена *сравнимост* при оценката на постигане на ключовите показатели за изпълнение целите и приоритетите на НСРР 2012-2022 г. Използваната методика определя методите и съответните източници на информация, както и критериите за оценка на изпълнението на НСРР.

Използвана е *петстепенна оценъчна скала* за оценка на степента на:

- постигане на ключовите показатели на макро ниво и на степента на постигане на показателите по цели на *Стратегията Европа 2020* на национално и регионално ниво и приноса на регионите на ниво 2 за постигане на националните цели, вкл. оценка на реалистичността на заложените целеви стойности;
- постигане на заложените целеви стойности на индикаторите за изпълнение (основни индикатори), вкл. оценка на реалистичността на заложените целеви стойности;
- постигане на глобалните екологични цели в края на периода – оценка на реалистичността на заложените целеви стойности.

Конструирани са индекси на постигане на приоритетите и целите на НСРР:

- **Индекс на постигане по приоритети** – отразява степента на постигане на заложеното изменение на основните индикатори за изминалото време;
- **Индекс на постигане на целите** – отразява степента на постигане на заложеното изменение на стойностите на ключови индикатори и цели на национално и регионално ниво по *Стратегията Европа 2020* за оценявания период.

⁷ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/guide/guide_evalsed.pdf

За целите на оценката на ефикасността е бѐде използван конструиран индекс на ефикасност – използван финансов ресурс към степен на постигане на целевите стойности (процент на постигане на заложеното изменение) по приоритети и на общо ниво на ключови индикатори (макропакет) и цели по *Стратегията Европа 2020*.

Индексите също се групират в *петстепенни оценъчни скали*. За целите на оценката са използвани следните оценъчни скали и категории:

таблица 1. Степен на постигане на заложеното изменение на основните индикатори и степен на изпълнение на приоритети (СИП), въз основа на постигнатото изменение на основните индикатори

Скала	Дефиниция	Степен на изпълнение на приоритети
5 ↑	Постигната цел на индикатор над 80%	Напредък, значително над планирания по изпълнение на приоритета/целта
4 ↗	Постигната цел на индикатор между 60 и 80%	Напредък над планирания по изпълнение на приоритета/целта
3 →	Постигната цел на индикатор между 40 и 60%	Постигнат планиран напредък по изпълнение на приоритета/целта
2 ↑	Постигната цел на индикатор между 20 и 0%	Задоволителен напредък по изпълнение на приоритета/целта
1 ↗	Постигната цел на индикатор между 1 и 20%	Ограничен напредък по изпълнение на приоритета/целта
0 →	Постигната цел на индикатор под 1% или негативна тенденция	Без напредък по изпълнение на приоритета/целта

таблица 2. Степен на постигане на целите (СПЦ), въз основа на степента на изпълнение на приоритетите

5 ↑	Напредък, значително над планираното по целта
4 ↗	Напредък над планираното по целта
3 →	Постигнат планиран напредък по целта
2 ↑	Задоволителен напредък по постигането на целта
1 ↗	Ограничен напредък по постигането на целта
0 →	Без напредък по постигането на целта

таблица 3. Степен на постигане на целите на ключовите индикатори, съответно принос към националните цели на Стратегията на ЕС "ЕВРОПА 2020"

5 ↑	Постигнат планиран принос, значително над планирания
4 ↗	Постигнат планиран принос над планирания
3 →	Постигнат планиран принос
2 ↑	Задоволителен принос
1 ↗	Ограничен принос
0 →	Без принос

При изготвянето на *последващата оценка* са използвани последните актуални данни за основните индикатори на национално и регионално ниво към края на 2022 и 2023 г. Последните налични данни за ключовите индикатори по целите на Стратегията на ЕС "Европа 2020" също са за 2022 и 2023 г.

II. ПОСТИГНАТИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НСРР

1. Рамка за изпълнение на целите и приоритетите за регионално развитие в НСРР

1.1. Цели и приоритети за регионално развитие на НСРР

Визията за регионално развитие, определена в НСРР е "Българските райони – привлекателни за живеене, ефективно използващи своя потенциал за постигане на устойчив растеж, създаване на нови работни места, бизнес и туризъм, със съхранено природно и културно наследство."

НСРР поставя целевата "триада" – икономическо, социално и териториално сближаване на европейско, национално и регионално ниво във фокуса на политиката за регионално развитие за периода 2014-2020 година.

НСРР определя четири стратегически цели за развитието на страната, конкретизирани чрез единадесет приоритета.

графика 1. Взаимовръзки между целите и приоритетите на НСРР

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1: Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда	СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2: Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие на човешкия капитал	СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3: Териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество	СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места
ПРИОРИТЕТ 1.1 Активизиране на специфичния потенциал на регионалните и местните икономики чрез подкрепа и повишаване на конкурентоспособността на малкия и средния бизнес ПРИОРИТЕТ 1.2 Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творчески индустрии в районите ПРИОРИТЕТ 1.3 Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда	ПРИОРИТЕТ 2.1 Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура в районите ПРИОРИТЕТ 2.2 Подкрепа на трудовата географска мобилност в районите ПРИОРИТЕТ 2.3 Развитие на капацитета на националните, регионалните и местните власти за стратегическо планиране и подобряване на управлението на регионалното развитие	ПРИОРИТЕТ 3.1 Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии ПРИОРИТЕТ 3.2 Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество включително за постигане на стратегическите приоритети на макрорегионално ниво	ПРИОРИТЕТ 4.1 Интегрирано устойчиво градско развитие и укрепване на полицентричната мрежа от градове ПРИОРИТЕТ 4.2 Подобряване на свързаността на районите в национален и международен план, включително с големите градски центрове в съседните страни ПРИОРИТЕТ 4.3 Подобряване качеството на живот в селските райони

Оценката на напредъка по изпълнението на НСРР, степента на постигане на целите, както и ефективността на използваните ресурси е изготвена въз основа на анализ на информация от официални статистически източници (НСИ, ЕВРОСТАТ), *Годишните доклади за изпълнение на наблюдение на изпълнението на РПР на район на ниво 2 (2014-*

2020) за 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 и 2020 г., данни от Информационната система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България 2020 (ИСУН 2020)⁸ и Система за електронни услуги на ДФЗ (СЕУ)⁹, както и данни, публикувани на интернет страниците на Програмите за териториално сътрудничество 2014-2020 г.¹⁰

В НСРР са определени индикативните финансови ресурси за постигане целите на стратегията за периода 2012-2022 г. в размер на **17 797.5 млн. лв.** от структурните инструменти на ЕС, е предвиден принос от ЕФРР в размер на **7 507 млн. лв.**, от други фондове на ЕС – **5 636 млн. лв.**, от национално публично финансиране – **3 712.5 млн. лв.**, от които **312.5 млн. лв.** от местни бюджети и от други финансови инструменти – **942 млн. лв.**

За мерките, реализирани със средства от държавния бюджет и бюджетите на общините, свързани с политиката за регионално развитие, в периода 2012-2022 г. липсва систематизирана информация, която да позволява тяхното обвързване с целите и приоритетите на НСРР. Частично, такава информация е събрана чрез *Годишните доклади за наблюдение на изпълнението на РПР на районите от ниво 2*, като тя е отразена при оценката на напредъка по изпълнение на отделните приоритети чрез съответните специфични индикатори в последващите оценки на РПР.

1.2. Прилагане принципа на партньорство

По отношение на НСРР, партньорството се разбира като активно участие на всички дефинирани целеви групи в процеса на планиране, програмиране, финансово осигуряване, наблюдение и оценка на НСРР, както и съвместно вземане на решения и споделена отговорност в създаването на политики и постигането на нейните цели.

Прилагането на принципа на партньорство включва информиране за НСРР на всички заинтересовани страни, осигуряване на възможност за изразяване на мнения и представяне на предложения чрез формални и неформални работни срещи, осъществяване на широко консултиране чрез организиране на публични дискусии, в т.ч. и чрез интернет, участие във формални структури за планиране и мониторинг със състав, основан на принципа на партньорството – власти на различните равнища, социални и икономически партньори, гражданско общество.

⁸ <http://2020.eufunds.bg/>

⁹ <https://seu.dfz.bg/seu/f?p=727:8000:::NO::>

¹⁰ <https://www.mrrb.bg/bg/infrastruktura-i-programi/programi-za-teritorialno-sutrudnichestvo-2014-2020/>

Основна отговорност за прилагане на принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност за НСРР има Министерството на регионалното развитие и благоустройството. В процеса на подготовка, финансиране, мониторинг, оценка и прилагане на НСРР участват и се разпределят отговорности между всички групи партньори: административни структури (централни, териториални) на изпълнителната власт, икономически и социални партньори, НПО, граждански сдружения, широка общественост, като в зависимост от етапа, нивото на съучастие ще бъде в различна степен. Прилагат се и трите форми на взаимодействие между целевите групи: информиране, консултиране и съгласуваност, ангажираност и активно участие.

В процеса на изпълнение на НСРР основните инструменти за осигуряване на информация и публичност са междинният и окончателният доклади. Изготвянето им се организира от министъра на регионалното развитие и благоустройството. Те се обсъждат и съгласуват в *Съвета по регионална политика* и се одобряват от Министерския съвет.

Междинният доклад и окончателният доклад за изпълнението на НСРР се изготвят, като се отчитат резултатите от междинната и последващата оценка на изпълнението ѝ. Докладите заедно с резултатите от съответните оценки се публикуват на страницата на МРРБ в интернет, както и на Портала за обществени консултации strategy.bg

1.3. Наблюдение и оценка на изпълнението на НСРР

За целите на наблюдението на изпълнението на НСРР и на изпълнението на приоритетите и стратегическите цели е подготвен набор от индикатори, част от стратегията. Системата за наблюдение следва да гарантира събирането на необходимата информация, чрез което се извършва наблюдението и оценка на НСРР. Степента на изпълнението на приоритетите и стратегическите цели се следи чрез информация, събирана и анализирана от регионалните отдели на *Главна дирекция "Стратегическо планиране и програми за регионално развитие"*, въз основа на която се изготвят *Годишни доклади за наблюдение на изпълнението на РПР*.

В съответствие с предвижданията на НСРР системата от индикатори за наблюдение и оценка се състои от две основни групи индикатори – предварително установени в национални и европейски стратегически документи (Стратегия "Европа 2020", макроико-

номическите критерии към НСРР, глобалните цели за опазване и възстановяване на околната среда) и основни индикатори за наблюдение на отделните приоритети на стратегията.

Системата от индикатори за наблюдение и оценка, в частта относно индикаторите на макрониво и Стратегия "Европа 2020", е **добре разработена и има стабилна методическа основа**. Посочените индикатори са свързани с националните и европейските стратегически цели, като също така отразяват регионалното ниво на планиране. Част от основните индикатори са **дефинирани нееднозначно и/или за тяхното изпълнение е трудно да бъде събрана достоверна информация** без да бъдат извършвани прекомерни разходи. Част от индикаторите не са прецизирани, както не е изяснен прилаганият подход за определяне на базова и целеви стойности за някои от тях.

Анализът на определените крайни цели на ключовите индикатори за изпълнение на НСРР показва, че е прилаган **консервативен подход** при определяне на целевите стойности на **основните индикатори, което се отразява и на степента на изпълнение на заложените цели**.

2. Степен на постигане на целите на НСРР

Напредъкът по изпълнение на отделните приоритети на НСРР е оценен въз основа на постигане целите на съответните основни индикатори. Степента на постигане на стратегическите цели е оценена въз основа на напредъка по техните приоритети. В допълнение е оценен и приноса на изпълнението на плана към постигане на показателите по Европа 2020.

таблица 4. Степен на изпълнение на Стратегическите цели и техните приоритети, въз основа на постигнатото изменение на специфичните индикатори

Цели и приоритети	Средно за приоритет – скала	Средно за цел
Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда		4 ↗
<i>Приоритет 1.1.</i> Активизиране на специфичния потенциал на регионалните и местните икономики чрез подкрепа за повишаване на конкурентоспособността на малкия и средния бизнес	4 ↗	
<i>Приоритет 1.2.</i> Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творчески индустрии в районите		
<i>Приоритет 1.3.</i> Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда	3 ➡	-

Цели и приоритети	Средно за приоритет – скала	Средно за цел
Стратегическа цел 2: Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие на човешкия капитал		3 →
<i>Приоритет 2.1.</i> Подобряване на качеството и осигуряване на достъп до образователни, здравни, социални и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура в районите	4 ↗	
<i>Приоритет 2.2.</i> Подкрепа на трудовата географска мобилност в районите	3 →	
<i>Приоритет 2.2.</i> Развитие на капацитета на националните, регионалните и местните власти за стратегическо планиране и подобряване на управлението на регионалното развитие	1 ↗	
Стратегическа цел 3: Териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество		4 ↗
<i>Приоритет 3.1.</i> Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране на потенциала на периферните гранични територии	↑	
<i>Приоритет 3.2.</i> Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество, вкл. за постигане на стратегическите приоритети на макрорегионално ниво	↑	
Стратегическа цел 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места		3 →
<i>Приоритет 4.1.</i> Интегрирано устойчиво градско развитие и укрепване на полицентричната мрежа от градове	4 ↗	
<i>Приоритет 4.2.</i> Подобряване на свързаността на районите в национален и международен план и свързаността, вкл. с големите градски центрове в съседните страни	3 →	
<i>Приоритет 4.3.</i> Подобряване на живота в селските райони	3 → ¹¹	

3. Устойчивост на постигнатите резултати от изпълнението на НСРР 2012-2020 г. от гледна точка на избрани икономически, социални и екологични показатели

Динамиката в развитието на стойностите на ключовите национални показатели е в основата на оценката на устойчивостта на постигнатите резултати от изпълнението на НСРР 2012-2022 г. Разглеждането на постигнатото в периода в сравнителен план – между районите от ниво 2 и средните стойности за страната - представя тенденциите в общото

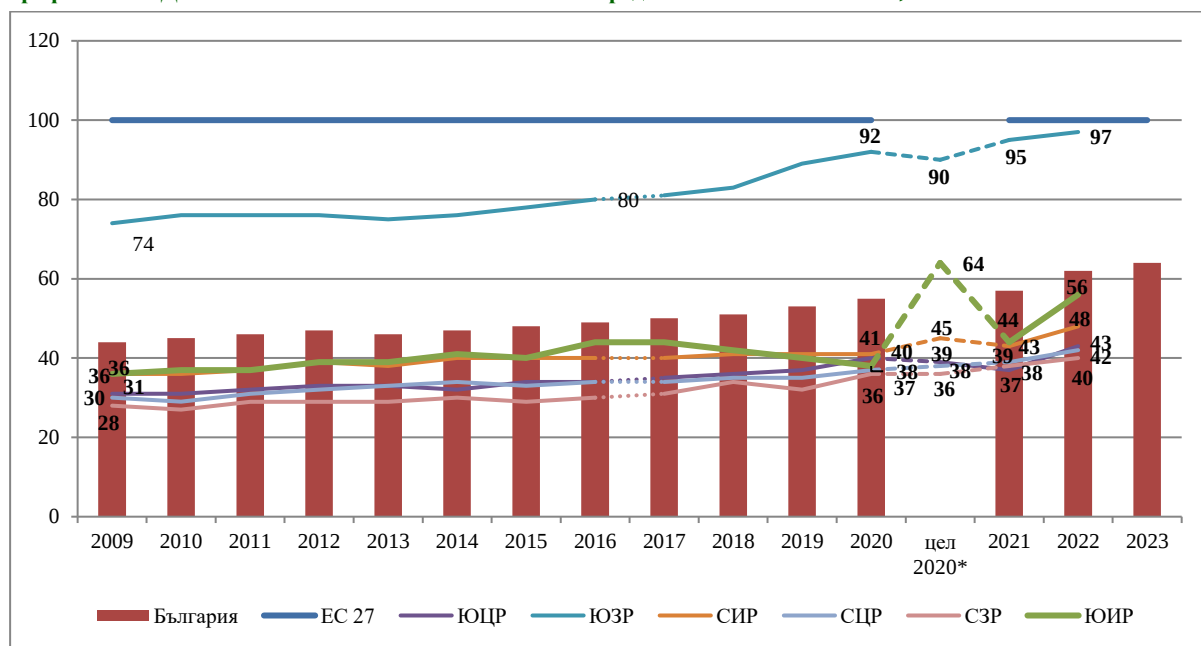
¹¹ НСРР 2012-2022 г. не предвижда показатели за оценяване изпълнението на този приоритет, виж НСРР 2012-2022 г., таблица 10 и следваща относно Основни индикатори за наблюдение по приоритети – изходни и целеви стойности на национално и регионално ниво. За оценка на постигането на този приоритет са използвани данни от последващите оценки на Регионалните планове за развитие 2014-2020, които са включили сходни индикатори в системите си за оценка.

развитие на страната и в каква степен постигнатите резултати могат да бъдат устойчиви в периода след 2020 г.

Към 2020 г. пет от шестте района от ниво 2 – СЗР, СЦР, ЮИР, ЮЦР и СИР, продължават да са сред десетте района в ЕС с най-ниски стойности на БВП на човек от населението спрямо средната стойност на ЕС, като сред тях само СИР достига 41 пункта. От петте района два достигат заложените целеви стойности за 2020 г. – СЗР и ЮЦР. СЦР изостава с 1 пункт от заложената целева стойност, СИР с 4 пункта, а ЮИР с 26 пункта от заложената целева стойност за 2020 г. ЮЗР надхвърля целевата стойност 2020 (90) 2 пункта и достига до 92 % от средната стойност на БВП на човек от населението на ЕС 27. Следва да се отчете, че стойностите за 2020 г. са постигнати в условия на световна здравна и икономическа криза поради пандемията от Covid-19.

Данните показват **съществена положителна промяна на индикатора за 2022 г. на всички нива. Пет от шестте региона през 2022 г. надхвърлят целевите стойности за 2020 г.** Изключение прави ЮИР, чиято цел 2020 е окачествена като твърде амбициозна. На национално ниво е постигната стойност на БВП на глава от населението 62 пункта от средното за ЕС 27 (и 64 за 2023 г.). На регионално ниво за периода 2020-2022 г. най-голямо е нарастването в ЮИР (поради свръх цени в енергийния сектор) с 18 пункта, следван от СИР – 7 пункта, ЮЗР и СЦР с 5 пункта, СЗР с 4 пункта и ЮЦР с 3 пункта. Тенденцията показва **значително ускорение на нарастването на показателя в сравнение с периода 2010-2016 г.** когато промяната в нивата на индикатора за ЮЦР и СЗР е съответно с 2 и 1 пункта.

графика 2. Дял на БВП на човек от населението от средната стойност на ЕС 27, %

Източник на данните: НСИ, ЕВРОСТАТ

Коефициентът на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години на национално ниво достига до 55,5% през 2020 г., като стойността е повлияна от пандемията от Covid-19. За 2019 г. достигнатата стойност е 56,6% или с 1,1 процентни пункта по-висока. Въпреки по-високите стойности на показателя на регионално ниво за 2019 г., те също не достигат заложените за 2020 г. целеви стойности. Изключение прави единствено СЦР, в който коефициентът на икономическа активност *на населението на 15 и повече навършени години* през 2019 г. е 55,1%, а през 2020 г. – 54,4% при целева стойност за 2020 г. от 54%. Целевите стойности от 2020 г. остават непостигнати и през следващите три години – 2021-2023, като за 2023 г. най-голяма е разликата в ЮЗР и ЮЦР, а най-ниска в СИР. През 2023 г. коефициентът на икономическа активност остава по-нисък от средното за страна в четири от регионите, като е по-висок само в ЮЗР и СИР. След чувствително нарастване през 2017 г. коефициентът на икономическа активност *на населението на 15 и повече навършени години* във всички региони остава на приблизително едно и също ниво за периода до 2023 г.

Делът на чуждестранни преки инвестиции в регионите спрямо ЧПИ в страната са положителни след 2019 г. В периода 2011-2020 г. най-съществено е нарастването в ЮЦР и СЦР – съответно над 60 и над 40%, като ЮИР, СЗР и ЮЗР са с дял от 23 до 27%, а нарастването в СИР е само 10,9%. През 2020 г. най-висок дял на ЧПИ спрямо средното

за страната регистрира ЮЦР – 75%, следван от СЦР и СЗР. Тенденцията в концентрацията на ЧПИ се засилва, като през 2022 г. нарастването спрямо 2020 г. е над 1 път в ЮЦР, 85% в СЦР и между 27 и 29% в ЮЗР, СИР и СЗР. Най-нисък отново е ръста в ЮИР.

Коефициентът на безработица намалява съществено след 2014 г. и през 2019 г. достига 4.2% на национално ниво. Под средното за страната са стойностите за ЮЗР, ЮЦР и ЮИР (2.3, 3 и 4%). Над два пъти и половина двойно по-висока от средната за страната е стойността за СЗР за 2019 г. През 2020 г. стойностите нарастват в резултат от кризата с Covid-19, но в петте от регионите стойностите на цели 2020 са постигнати въпреки това. Изключение прави **СЗР, в който през целия период след 2011 г. коефициентът на безработица остава по-висок от цел 2020 г.** Проследяването на данните обаче показва, че след 2022 г. и в СЗР безработицата продължава да намалява и постига целта за 2020 г.

Общият доход на лице от домакинство нараства съществено в периода 2010-2017 г., като стойността за 2017 г. е 5 586 лв. Стойностите за 2017 г. за всички райони от ниво 2 надхвърлят междинните целеви стойности и целеви стойности 2020. Изключение по отношение на целева стойност 2020 прави единствено СЗР, но дори и за него постигнатата стойност от 4873 лева значително се доближава до цел 2020 (5 300 лв.). Тази тенденция се запазва и в следващите години, като през 2020 г. всички региони надхвърлят цели 2020, вкл. и СЗР. Нарастването на общия доход на домакинство за периода 2011-2020 г. на национално ниво е с 85 п.п., като най-значимо е то в СИР и СЦР – 95,2 и 93,4 п.п., следвани от ЮЗР и СЗР с 84 и 79,7 п.п. В периода 2021-2023 г. нарастването на показателя във всички региони продължава със значително ускорени темпове, като в ЮЗР достига стойности от близо 13 000 лева, а в СИР и СЗР над 10 000 лева. Средната стойност за страната през 2023 г. е 10 846 лева.

Положителна е тенденцията по отношение на дела на населението, свързано със селищни пречиствателни станции за отпадъчни води –през 2010 г. 48% от населението е свързано с ПСОВ, а през 2020 г. този дял нараства до 67% или за близо 1/5 от населението на страната в периода е осигурен достъп до тази услуга. На регионално ниво най-значимо е това нарастване в СЦР – над 32%, ЮИР и ЮЦР с около 27%. На областно ниво най-голяма е положителната промяна в областите Русе, Ямбол, Стара Загора, Силистра, Кър-

джали и Търговище, където нарастването се движи между 68% в Русе и 32% в Търговище. Съществено **намалява и дела на населението на режим на водоснабдяване**¹², като през 2020 г. този дял е 3,9%, а през 2022 г. – 2,8%. На регионално ниво през 2022 г. относително висок остава дялът на населението на режим на водоснабдяване в СЗР (5,6%), СЦР (3,5%), СИР (3,3%) и ЮЗР (3,0%).

Инвестициите в инфраструктурата за управление на отпадъци оказват положително въздействие върху процесите във всички региони. За периода 2010-2020 г. 99,8% от населението в страната е обхванато от системи за събиране на отпадъци при начална стойност на индикатора от 98,2. През 2022 г. стойността достига до 99,9%.

През 2022¹³ г. образуваните битови отпадъци са намалели с над 22% спрямо 2010 г., като най-значимо е намалението в ЮЦР и СЗР. В ЮЗР, ЮИР и СИР обаче е регистрирано увеличение. **Количеството на директно депонираните битови отпадъци е намаляло на национално ниво в изключителна степен** с над 73% в периода 2010-2020 и с над 75,6% към 2022г.

Разходите за ДМА с екологично предназначение на национално ниво се увеличават с около 30% за периода 2010-2021 г. ДМА с екологично предназначение са разпределени в различна степен по регионите – най-значима е концентрацията им в ЮЗР, ЮИР и ЮЦР, а най-ниска в СИР.

НСРР не определя изходни и целеви стойности по отношение на индикатора „Съкращаване на емисиите на CO₂“ нито на национално, нито на регионално ниво. НСИ предоставя данни на национално ниво, съгласно които в периода 2011-2022 г. **количествата на отделения в атмосферата въглероден диоксид са намалели с 11,7%**. За периода 2011-2020 г. това намаление е 20%, като данните за 2020 г. са усреднени на база 2019 и 2021 г. предвид въздействието на Covid-19 върху работата на предприятията през 2020 г. Наблюдава се **известно съкращаване на емисиите на CO₂ за периода на изпълнение на НСРР**, но неговата степен не може да бъде оценена предвид отсъствието на целеви стойности, които да бъдат постигнати в периода на изпълнение на стратегическия документ.

¹² Данните за показателя включват дела на населението на режим поради недостиг на вода и не включват прекъсване на водоснабдяването поради аварии, неотговарящо качество на водата (замърсеност) и други причини.

¹³ Данните са разгледани към 2022 г. предвид ограничената активност през 2020 г., свързана с Covid-19

Към момента, НСИ не проследява на ниво NUTS2 промените на индикаторите по целите 20/20/20 по отношение на климата и енергийното потребление. На **национално ниво** следва да се отбележи **значителното надхвърляне на поставените за 2020 г. цели по дял на ВЕИ** в брутното крайното енергийно потребление.

Делът на ВЕИ в крайното енергийно потребление нараства с близо 10% в периода 2010-2020 г. Намалението на енергийната интензивност на икономиката в периода 2010-2022 г. е с 16%. Този показател обаче остава все още над 3,5 пъти по неблагоприятен от средното за ЕС27. Индексът на Първична енергийна интензивност (ПЕИ) в периода 2008-2021 намалява над 21 п.п., като основното намаление е в период 2014-2021 г.¹⁴.

¹⁴ Анализ на състоянието на енергийната ефективност в страната и на годишния напредък по изпълнението на политиката и мерките за повишаване на енергийната ефективност през 2022 г. в България, март 2023 г., Агенция за устойчиво енергийно развитие

таблица 5. Степен на постигане на целите на ключовите индикатори по райони от ниво 2 (цели 2020 по РПР)

Ключови индикатори		Степен на постигане на заложеното изменение					
		СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР
		2020/РПР	2020/РПР	2020/РПР	2020/РПР	2020/РПР	2020/РПР
БВП на човек от населението, лв.	към 2020	5 ↑	5 ↑	5 ↑	2 ↑	5 ↑	5 ↑
	към 2022	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑
Дял на БВП на човек от населението от средната стойност на ЕС 28, %	към 2020	3 →	2 ↑	2 ↑	0 →	4 ↗	4 ↗
	към 2022	5 ↑	5 ↑	5 ↑	2 ↑	5 ↑	5 ↑
Коефициент на безработица на населението на 15 и повече навършени години, %	към 2020	0 →	5 ↑	5 ↑	3 →	5 ↑	5 ↑
	към 2022	5 ↑	5 ↑	5 ↑	4 ↗	5 ↑	5 ↑
Коефициент на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години, %	към 2020	2 ↑	3 →	2 ↑	2 ↑	2 ↑	2 ↑
	към 2022	2 ↑	2 ↑	2 ↑	2 ↑	2 ↑	1 ↗
Общ доход на лице от домакинство, лв.	към 2020	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑
	към 2022	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑	5 ↑

Легенда:

Степен на постигане на заложеното изменение.

5 ↑

4 ↗

3 →

2 ↑

1 ↗

0 →

Принос към постигане на целите на ключовите индикатори

Постигнат планиран принос, значително над планирания

Постигнат принос над планирания

Задоволителен принос

Ограничен принос

Ограничен принос

Без принос

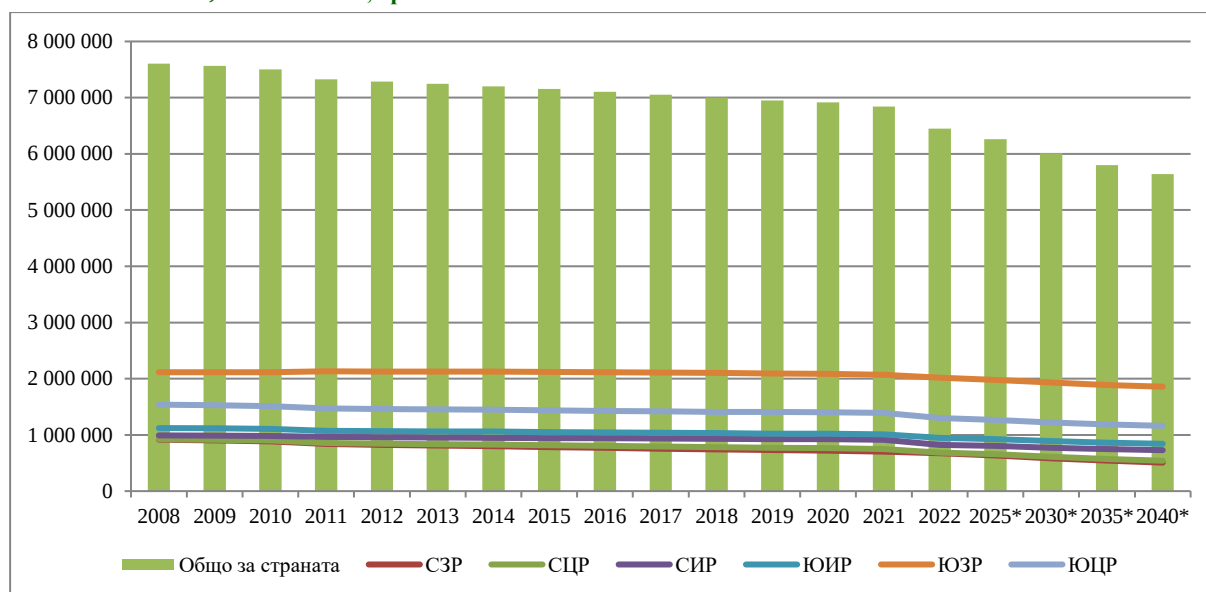
Анализираното развитие на ключовите индикатори разкрива **сравнително устойчиви тенденции в рамките на ограничена динамика до 2020 г.** Значително ускорение на растежа се наблюдава до 2023 г., като това се отнася особено за индикаторите БВП на човек от населението и Общ доход на лице от домакинство.

4. Оценка на общото въздействие от изпълнението на НСРР 2012-2022 г. към края на периода на действие въз основа на сравнителен анализ на общата социално-икономическа ситуация

Измененията в демографския профил на страната показват устойчива тенденция на намаляване на населението – в периода 2008-2022 г. намалението е с 15.23%. Към края на 2022 г. населението на България е **6 447 710 души**. В периода са извършени две национални преброявания на населението – през 2011 и 2021 г., като намалението на населението между двете преброявания е с 11,47%. Прави впечатление *бързото намаление на населението в относително по-кратките периоди* 2008-2011 – с 3,67% и 2021-2022 с 5,72%. Намалението на населението на страната в периода на действие на НСРР е с **11,49%**, като най-съществено е намалението в ЮЦР, СЦР и СЗР.

Населението на всички райони от ниво 2 намалява, като за периода 2011 – 2022 най-значително е намалението за в трите региона на Северна България - СЗР – 19,7%, СЦР – 19,6% и СИР – 14,4%. Намалението на населението в ЮЗР за периода е 5,4%, следван от ЮИР и ЮЦР съответно с 11,6% и 11,56%. Тази картина се различава значително от състоянието, представено в Междинната оценка за изпълнението на НСРР, когато намалението на населението за десетгодишния период 2008-2017 е било съответно за СИР – 5,8%, ЮИР - 7,3% и ЮЦР - 7,8%. Налице е ускоряваща се тенденция на намаление на населението във всички региони на страната.

графика 3. Население в България и по райони от ниво 2 за периода 2008-2022 г. и прогнозни данни за 2025, 2030, 2035 и 2040 г., брой

Източник на данните: НСИ

Към момента СЗР и СЦР не отговарят, а към 2030 г. и СИР няма да отговаря на изискванията на Регламент (ЕО) № 1059/2003 г. на Европейския парламент и на Съвета от 26 май 2003 година за установяване на обща класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS) за териториалните единици от ниво 2.

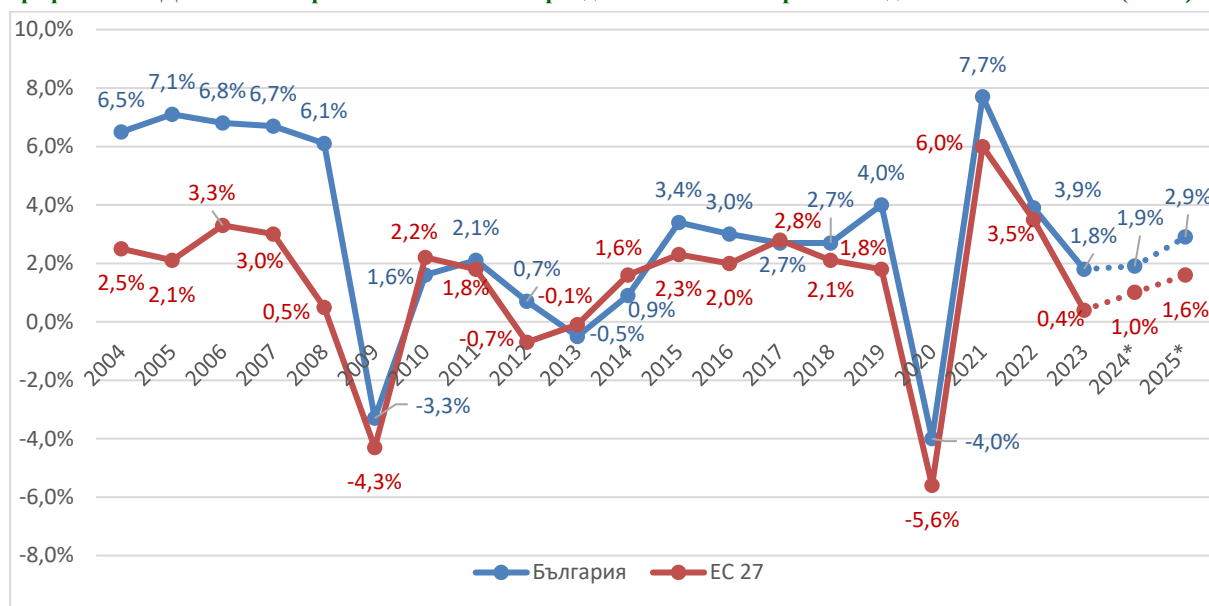
Прогнозите на НСИ¹⁵ потвърждават устойчивостта на тенденцията – през 2030 г. се очаква населението на България да намалее до 6 007 657 души, а през 2040 г. до 5 637 361 души.

Социалното и икономическото развитие на България през периода 2012-2022 г. се характеризира с положителна промяна на ключовите макроикономически индикатори. Това се дължи основно на общата динамика на развитието на страната след 2012 г., изразяваща се в нарастване на БВП с темпове по-бързи от средните за ЕС, които, макар и частично, възстановяват в известна степен растежа от преди 2009 г. Данните потвърждават очакваните прогнози за по-бърз растеж на БВП на страната от средния за ЕС 27.

¹⁵ НСИ, прогноза I вариант (при хипотеза за конвергентност)

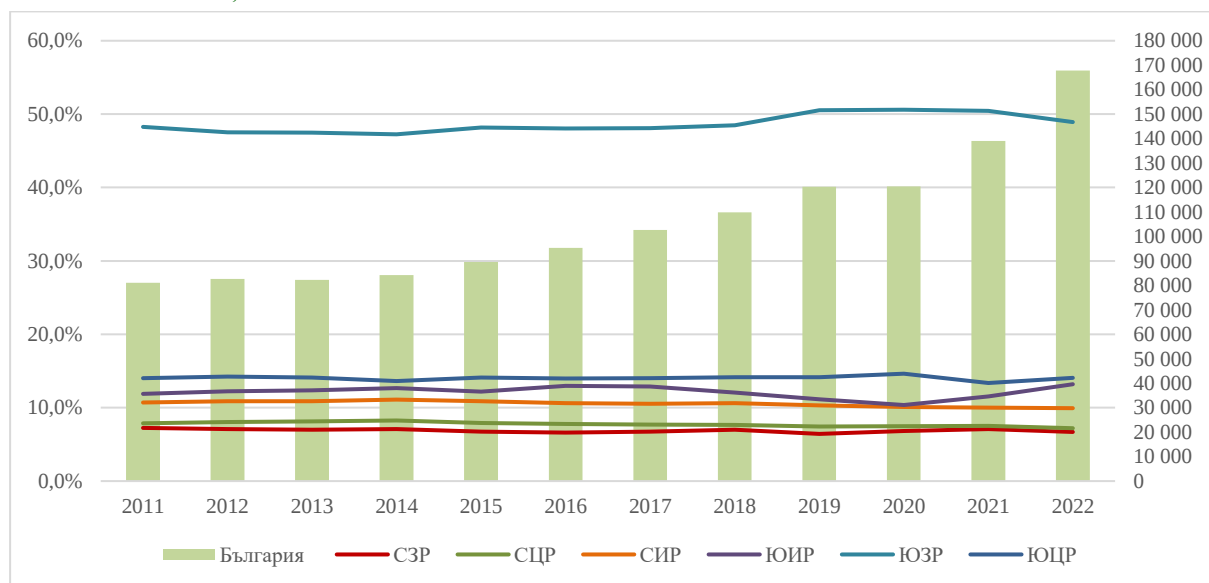
Здравната криза с Covid-19, разразила се в световен мащаб през 2020 г. прекъсна този период на растеж както на национално, така и на световно ниво. Данните обаче показват, че икономиките на страната и на ЕС се възстановяват и въпреки сравнително ниските показатели за 2023 г. в следващите години се очаква растеж на показателя, като темпът на нарастване на БВП на страната ще остане по-висок от средния за ЕС 27.

графика 4. Динамика на растежа на БВП за периода 2004-2023 г. и прогнозни данни за 2024-2025 г. (ЕС27)

Източник на данните: НСИ, ЕВРОСТАТ, ЕК Генерална дирекция "Икономически и финансови въпроси"

графика 5. Ръст на БВП за периода 2011-2022 г. на национално ниво, (млн. лв.) и принос на районите от ниво 2, %

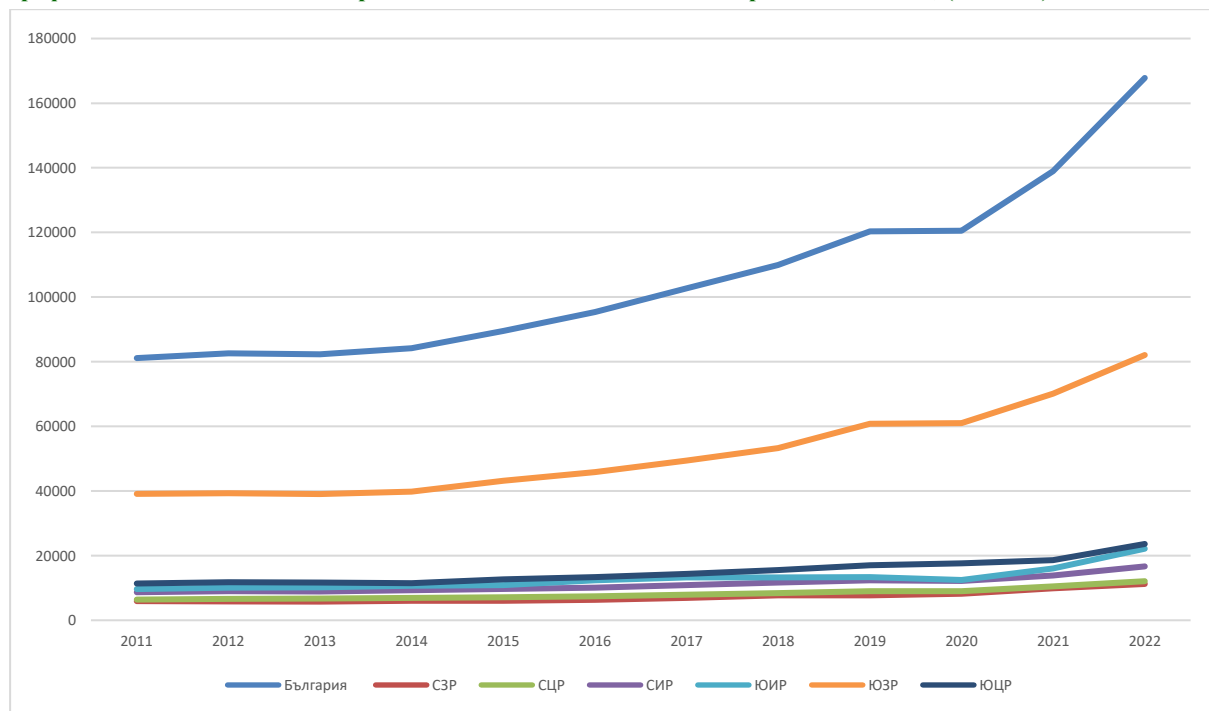

Източник на данните: НСИ, ЕВРОСТАТ

Ръстът на БВП на национално ниво е сравнително равномерен със слаб растеж в периода 2014-2019 г. След здравните и икономически ограничения през 2020 г. нарастването на показателя е значително за годините 2021 и 2022.

СЗР устойчиво изостава, като приносът му в националното ниво спада до 6,7% през 2022 г. при максимална стойност от 7,2% през 2011 и минимална от 6,4% през 2019 г. **Сходна тенденция се наблюдава за СЦР и СИР**. В СЦР стойностите се движат между 8 и 8,3% в периода 2012-2014 г., след което устойчиво намаляват до 7,2% през 2022 г. В СИР приносът остава сравнително постоянен, с по-малки флуктуации – максимален 11,1% през 2014 г. и минимален от 9,9% през 2022 г. **Като негативна може да се разглежда тенденцията в ЮИР**, където приносът в националния БВП е сравнително устойчив в периода 2011-2017 г., след което намалява. Изключение прави 2022 г., за която стойността е 13,2% - най-високата за разглеждания период. Следва да се отчита, че основна причина за този рязък скок (от 11,6% през 2021 г.) може да се търси в рязкото поскъпване на електроенергията и суровините за нейното производство – икономически дейности с висок дял в икономиката на ЮИР. Останалите два района **ЮЗР и ЮЦР са с устойчива тенденция за принос в БВП на страната през целия период**. На практика, **ЮЗР формира около половината от БВП на национално ниво**.

графика 6. Ръст на БВП за периода 2011-2022 г. на национално и регионално ниво, (млн. лв.)

Източник на данните: НСИ, ЕВРОСТАТ

В периода 2011-2020 г. *БВП на човек от населението* в страната нараства с над 57%, като най-значимо е нарастването отново в СЗР и ЮЦР – съответно с 62,9 и 62,8%, следвани от ЮЗР и СЦР – с 59 и 57%, СИР – 46,2% и ЮИР – 36%. Сравнението с данните от междинната оценка (за 2015/2016 г.) показват значителен ръст и разместване на тенденциите между регионите. ЮИР запазва относителния си темп на растеж, докато за останалите региони растежът за 2020 спрямо 2011 г. е значителен. За периода 2011-2020 г. БВП на човек от населението в ЮЦР нараства с 2.4% спрямо средното за страната, в СЗР нарастването е с 2,2%, а в ЮЗР – с 1.7% спрямо средното за страната. В СЦР тенденцията е минимално негативна със спад от 0,2 процентни пункта, докато намалението в ЮИР и СИР е значително – съответно с 11 и 5,8% спрямо средното за страната.

През 2020 стойностите на индикатора *БВП на човек от населението* в пет от шестте райони от ниво 2 надхвърлят определените целевите стойности за 2020 г., заложи в Регионалните планове за развитие. Изключение прави ЮИР, като постигнатата стойност е с 10% по-ниска от заложената. Изводите от междинните и последващите оценки на РПР 2014-2020 показват, че в голяма степен този напредък по отношение на постигане на целевите стойности се дължи на твърде подценено планиране при тяхното определяне.

Данните за периода 2011-2020 г. показват, че растежът на БВП на глава от населението на регионите спрямо средното за страната също е с променени тенденции – най-значителен ръст е регистриран в ЮИР – 8,4% (с голяма степен на вероятност дължащ се на рекордно високите цени на електроенергията през 2022 г.). СЗР също регистрира макар и минимален растеж спрямо средното за страната – с 0,7% за 10 годишният период. Няма изменение в ЮЦР и СЦР, докато ЮЗР и СИР отбелязват намаление на БВП на глава от населението спрямо средното за страната – съответно с 9,5 и 3,8%.

Въпреки, че в НСРР 2012-2022 за **ключовите показатели не са определени целеви стойности 2020 на национално ниво**, данните потвърждават предвижданията на междинната оценка на НСРР 2012-2022, за постигане на над 50% дял на БВП на човек от населението от средната стойност на ЕС през 2020 г. Постигнатата стойност на **национално ниво е 55% от средната стойност на ЕС 27 през 2020 г.**

Към 2020 г. пет от шестте региона от ниво 2 – СЗР, СЦР, ЮИР, ЮЦР и СИР, продължават да са сред десетте региона в ЕС с най-ниски стойности на БВП на човек от населението спрямо средната стойност на ЕС, като сред тях само СИР достига 41 пункта. От петте региона два достигат заложените целеви стойности за 2020 г. – СЗР

и ЮЦР. СЦР изостава с 1 пункт от заложената целева стойност, СИР с 4 пункта, а ЮИР с 26 пункта от заложената целева стойност за 2020 г. **ЮЗР надхвърля целевата стойност 2020** (90) 2 пункта и достига до 92 % от средната стойност на БВП на човек от населението на ЕС 27. Следва да се отчете, че стойностите за 2020 г. са постигнати в условия на световна здравна и икономическа криза поради пандемията от Covid-19.

Данните показват **съществена положителна промяна на индикатора за 2022 г. на всички нива. Пет от шестте региона през 2022 г. надхвърлят целевите стойности за 2020 г.** Изключение прави ЮИР, чиято цел 2020 е окачествена като твърде амбициозна. На национално ниво е постигната стойност на БВП на глава от населението 62 пункта от средното за ЕС 27 (и 64 за 2023 г.). На регионално ниво за периода 2020-2022 г. най-голямо е нарастването в ЮИР (поради свръх цени в енергийния сектор) с 18 пункта, следван от СИР – 7 пункта, ЮЗР и СЦР с 5 пункта, СЗР с 4 пункта и ЮЦР с 3 пункта. Тенденцията показва **значително ускорение на нарастването на показателя в сравнение с периода 2010-2016 г.**, когато промяната в нивата на индикатора за ЮЦР и СЗР е съответно с 2 и 1 пункта.

Последващите оценки на РПР 2014-2020 показват липса на напредък и по отношение на степента на преодоляването на **вътрешнорегионалните различия** в отделните райони от ниво 2. Единствено в ЮЗР се наблюдава ограничен напредък през целия период на изпълнение на регионалните планове за развитие за периода 2014-2020 г.

Постигнатите резултати от изпълнението на НСРР в областта на пазара на труда в общия случай определят и сравнително ефективното въздействие в тази сфера на обществените мерки от стратегията. Ниските нива на безработица на регионално ниво обаче не кореспондират с тенденциите в част от областите в различните региони, където през 2020 г. коефициентът на безработица (15-64 г.) остава между 2 и 4 пъти по-висок от средното за страната. С най-високи стойности към 2020 г. са областите Монтана и Видин (съответно 24,1% и 19,3%), Силистра (15,6%), Смолян и Шумен (съответно 11,9% и 11,3%). Влиянието на Covid-19 е преодоляно частично през 2023 г., но отново областите Видин, Враца и Силистра са с около 3 пъти по-висока безработица от средното за страната. Към тази група се присъединяват и областите Перник и Търговище (2,5 пъти по-висок показател от средното за страната).

Развитието на малките и средни предприятия илюстрира устойчив, но нисък икономически растеж в периода до 2020 г. На национално ниво известно ускоряване се регистрира в периода 2017-2019 г., но съществено нарастване на индикатора „Приходи от дейността на МСП“ се наблюдава от 2021 г. В периода 2010-2020 нарастването на национално ниво е с 67%, колкото е и нарастването за периода 2020-2022 г. За периода 2010-2020 на регионално ниво е **най-съществено нарастването в СЦР (85%), ЮЦР (78%) и ЮЗР (74%), а най-малко е в ЮИР (36%)**. **Делът на приходите от дейността на МСП на отделните региони от общото за страната в периода 2010-2022 г. намалява в три от регионите (СЗР, СИР и ЮИР), а нарастване се наблюдава само в ЮЗР и СЦР. Тенденцията в ЮЦР е положителна до 2020 г., когато започва спад, а стойността през 2022 г. е по-ниска от тази през 2010 г.**

Младежката безработица продължава да е един от най-съществените негативни явления на пазара на труда в страната. Различните възрастови интервали, в които се разглежда младежката безработица, както и налични методически ограничения по отношение набиране на данни, правят статистическата информация ограничена по отношение наблюдението на показателя на регионално ниво. Въпреки това, анализът на дела на безработните лица във възрастовата група 15-24 години идентифицира наличния проблем в СЗР, който продължава и към 2020 г. въпреки намалението на показателя на национално ниво до 2019 г. Темпът на намаление на младежката безработица на национално ниво е значим до 2019 г. вкл. като разликата спрямо 2011 г. е 16,1 процентни пункта. След нарастването по време на пандемията от Covid-19 през 2023 г. показателя постига стойности от 12,1% или по-ниски от тези през 2018 г. Делът на безработните младежи на **национално ниво спада през 2015 под средното за ЕС, като тенденцията показва устойчивост до 2023 г.** На регионално ниво не са налични данни след 2018 г. с изключение на СЗР до 2020 и ЮЗР до 2023 г. Динамиката в регионалните стойности в периода 2011-2018 и в националните в периода до 2023 г. дава основание да се счита, че **висок дял на безработните между 15 и 24 г. след 2019 г. вероятно се наблюдава в СЗР и СЦР.**

Приходите от нощувки нарастват значително в периода 2012-2019 г., като основен принос за този ръст има туристическия сектор в ЮИР, СИР и ЮЗР. На национално ниво възстановяването на приходите в сектора от Covid-19 се регистрира още през 2022 г., като през 2023 г. приходите достигат ръст от 36,7% спрямо 2019 г. Нарастване на дела на регионите в средното за страната през 2023 спрямо 2012 г. обаче е отчетен само в ЮЦР и ЮЗР, докато делът бележи най-значим спад за десетгодишния период в СИР.

Съществен спад има в СЦР. На практика, приносът в средното за страната в СЗР остава непроменен в целия период от 2012 до 2023 г., като достига своя връз през 2020 г. Подобен пик отчитат и приходите от нощувки през 2020 в СЦР, като е вероятно в годината на най-сериозни ограничения, свързани с Covid-19 двата региона да привличат туристи поради наличието на значим брой къщи за гости.

Към 2020 г. дължина на пътната мрежа¹⁶ в страна е общо 19 917 км, като спрямо 2011 г. се е увеличила с общо 405 км, от които 348 км магистрала и 155 км третокласни пътища. Намаление е регистрирано в първокласните – с 87 км, и във второкласните пътища – с 11 км. Увеличението в дължината на автомагистралите е формирано на територията на пет от шестте региона – ЮЗР, ЮИР, ЮЦР съответно със 140, 136 и 51 км и СИР и СЗР съответно с 11 и 10 км. На територията на СЦР все още няма изградени и пуснати в експлоатация автомагистрални пътища. Видна е концентрацията на този вид инфраструктура в южните региони на страната. В периода до 2022 г. общата дължина на пътищата в страна е нараснала с 25 км, от които 16 км автомагистрала в СИР и 3 км в ЮЗР.

Съгласно данните от Годишните доклади за наблюдение на РПР общата дължина на рехабилитирана/ реконструирана пътна мрежа в страната в периода 2014-2020 г. е 8 461 км. Следва да се има предвид, че това включва не само пътищата от републиканската пътна мрежа, но и общинските пътища.

Въпреки направените инвестиции, през 2022 г. делът на пътната настилка в добро състояние в страната е 41%¹⁷. В добро състояние са близо 48% от пътищата в ЮЗР и ЮЦР, както и в СИР – близо 46%. С най-малък дял на пътна настилка в добро състояние е СЗР – 36%. На областно ниво най-високи стойности на показателя са отчетени в Сливен и Благоевград – 68 и 63,9%, а най-ниски в Монтана и Разград – съответно 23 и 26,2%.

В периода 2014-2020 г. са в процес на реализация няколко значими за националната транспортна инфраструктура проекта - изграждане на транспортен тунел под вр. Шипка и свързаната с него довеждаща пътна мрежа и инфраструктура, изграждане на лотове от Автомагистрала „Хемус“, изграждане на лотове от Автомагистрала „Струма“, проектиране и подготовка на АМ „Русе - Велико Търново“, изграждане на високоскоростен път Ботевград – Видин, изграждане на лотове от Автомагистрала „Европа“. Към края на 2023 г. в експлоатация са въведени Лот 3.1, Лот 3.3 и тунел Железница на Автомагистрала

¹⁶ Автомагистрала, пътища първи, втори и трети клас, по данни от НСИ

¹⁷ Регионални профили, ИПИ, <https://www.regionalprofiles.bg/bg/>

„Струма“, части от Автомагистрала „Европа“, ограничени части от Автомагистрала „Хемус“ до пътен възел Боаза. В процес на проектиране е транспортен тунел под вр. Шипка, а реализацията на проекта е определена като приоритетна за периода 2021-2027 г. В края на 2023 г. стартира изграждането на АМ „Русе - Велико Търново“.

Основен принос към постигане целите за опазване на околната среда имат мерките, свързани с рехабилитацията и разширяването на ВиК мрежата в страната. Въздействието на постигнатите резултати от осъществените дейности във ВиК сектора може да бъде оценено чрез показателите за дела от населението с достъп до водни услуги, проследявани от НСИ. Към 2020 г. 99,4% от населението на страната има достъп до обществено водоснабдяване, което **представлява нарастване** спрямо дела от 99,1% през 2010 г. Най-нисък остава този показател в ЮЦР – 98,2%, дължащ се на по-ниските нива на свързаност в областите Кърджали и Смолян. Под 99% процента свързаност се отчита и областите София, Габрово, Монтана. Загубите на вода при общественото водоснабдяване намаляват в периода 2010-2020 с 14%, а в периода 2010-2022 с 15,1%.

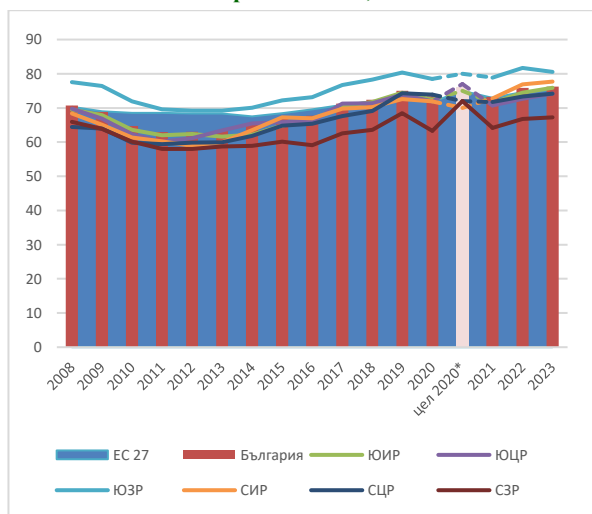
Разходите за НИРД нарастват в периода 2010-2020 г., с изключение на реализиран спад през 2016 г. Ръстът за 2015 г. е пиков за СЗР, СЦР и ЮЦР, като в последващият период до 2019 г. този тип инвестиции намаляват в СЦР. Сравнително увеличение на разходите за НИРД спрямо изходните нива от 2010 г. се наблюдава в ЮЦР и СИР, като нарастването е около 2 пъти. Ръстът на показателя през 2015г. се свързва с инвестиции в НИРД и новостартиращи фирми, финансирани в рамките на ОПИК 2014-2020, приоритетно насочени към СЗР и СЦР. Въпреки последващи оценки, подчертаващи, че прилагането на подобен подход не е изцяло ефективно поради ниската преживяемост на новосъздадените предприятия по принцип, както и необходимостта от капацитет и изградена инфраструктура за обслужване на НИРД, осъществяването на тези мерки оказва положително въздействие като акселератор на инвестициите в НИРД в повечето региони, като през 2015 г. се регистрират между 70 и 100% увеличаване на този тип разходи. Изключение правят само ЮИР и ЮЗР.

Инвестициите в НИРД оказват положително влияние и върху броя на персонала зает в НИРД. Общата тенденция е положителна и за периода 2010-2020 нарастването на национално ниво е близо 70%, а в два от регионите достигнатото съотношение е 2,6 пъти за СЗР и 2,3 пъти за ЮЦР. Тенденцията продължава и към 2022 г., когато персоналят зает с НИРД в СЗР нараства 2,7 пъти спрямо 2010 г.

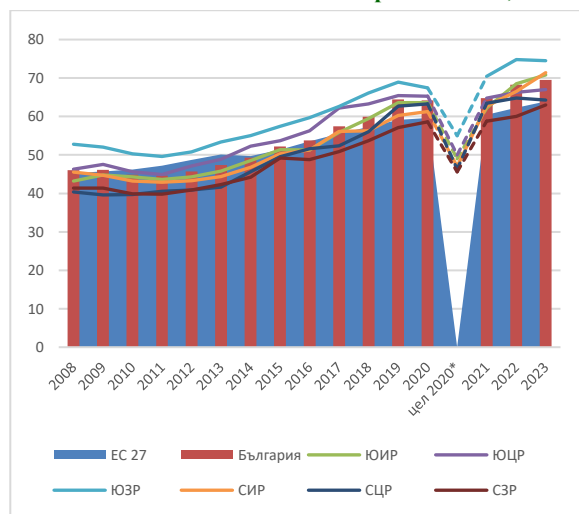
5. Принос към постигане целите на Стратегия "Европа 2020"

Изпълнението на НСРР следва да допринася изпълнението на поетите от България национални ангажименти по отношение постигане целите на Стратегията "Европа 2020". Дефинираните индикатори обективно измерват напредъка при реализацията на най-важния стратегически документ на ниво ЕС и до голяма степен отразяват и постигането на стратегическите цели на НСРР. За тяхното проследяване НСРР определя целеви стойности и на регионално ниво.

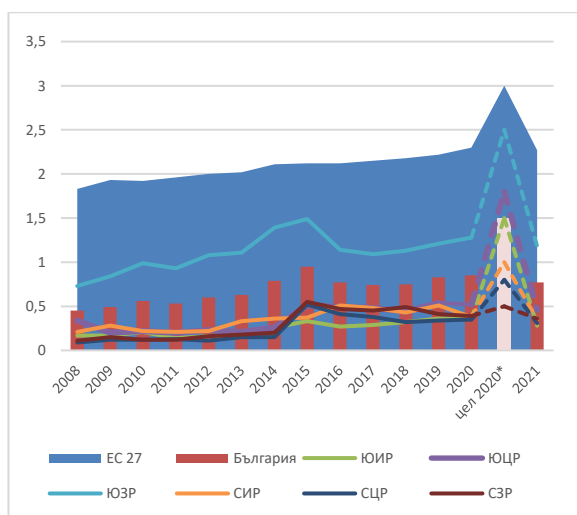
графика 7. Коефициент на заетост на населението на възраст 20-64 г., %

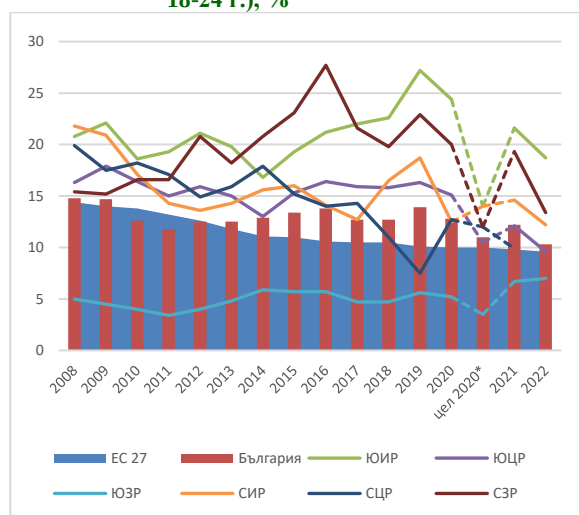
графика 8. Коефициент на заетост на населението на възраст 55-64 г., %

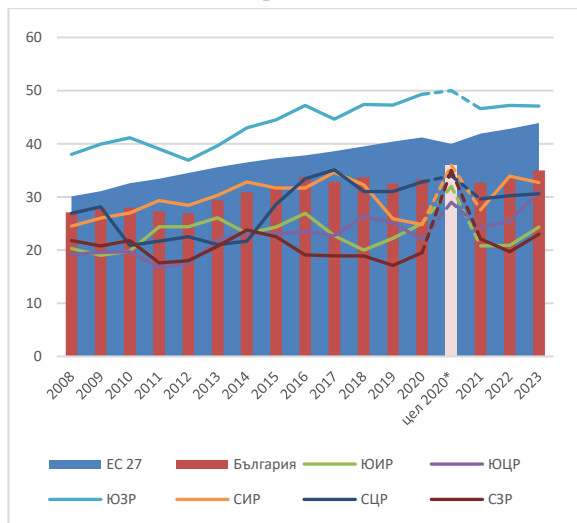
графика 9. Инвестиции в научноизследователска и развойна дейност, % от БВП

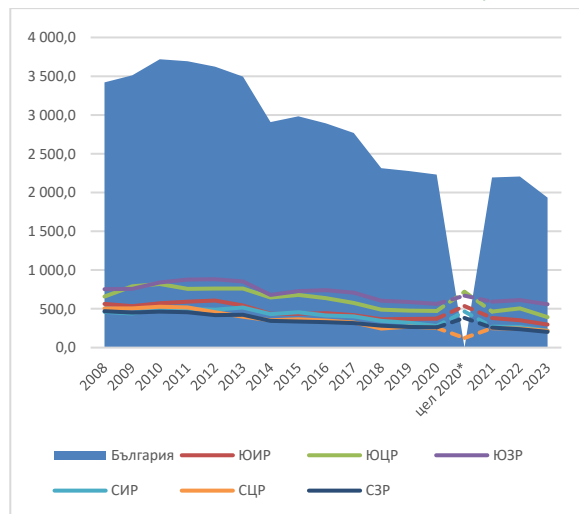
графика 10. Дял на преждевременно напусналите образователната система (на възраст 18-24 г.), %

графика 11. Дял на 30-34 годишните със завършено висше образование, %

графика 12. Население в риск от бедност или социално изключване, хил. души

Източник на данните: НСИ, ЕВРОСТАТ

таблица 6. Принос на НСРР към постигането на националните цели на Стратегията на ЕС "ЕВРОПА 2020"

Индикатори "Европа 2020"								Степен на постигане на заложеното изменение	Принос на РПР към постигането на националните цели
		СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЗР	ЮЦР	БГ	БГ
Коефициент на заетост на населението на възраст 20-64 навършени години (%)	2020	1 ↗	4 ↗	5 ↗	3 →	5 ↗	2 ↗	2 ↗	Ограничен принос
	2022	1 ↗	4 ↗	5 ↗	3 →	5 ↗	2 ↗	2 ↗	
Коефициент на заетост на населението на възраст 55-64 г.*	2020	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	Постигнат планиран принос, значително над планирания
	2022	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	
Инвестиции в научноизследователска и развойна дейност (% от БВП)	2020	2 ↗	1 ↗	0 →	0 →	1 ↗	1 ↗	1 ↗	Ограничен принос
	2021	2 ↗	1 ↗	0 →	0 →	1 ↗	1 ↗	1 ↗	
Дял на преждевременно напусналите образователната система (на възраст 18-24 г.) (%)	2020	2 ↗	2 ↗	5 ↗	0 →	0 →	1 ↗	1 ↗	Ограничен принос
	2022	2 ↗	5 ↗	5 ↗	0 →	0 →	4 ↗	1 ↗	
Дял на 30-34 годишните със завършено висше образование (%)	2020	0 →	2 ↗	2 ↗	0 →	2 ↗	2 ↗	2 ↗	Ограничен принос
	2022	0 →	2 ↗	2 ↗	0 →	2 ↗	2 ↗	2 ↗	
Население в риск от бедност или социално изключване (хил. души)	2020	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	3 →	4 ↗	5 ↗	Постигнат планиран принос, значително над планирания
	2022	5 ↗	5 ↗	5 ↗	5 ↗	3 →	4 ↗	5 ↗	

* Индикаторът "Коефициент на заетост на населението на възраст 55-64 г." не е включен в системата за наблюдение на НСРР, но присъства в системите за наблюдение на всички РПР. Представената оценка на напредъка е изготвена въз основа на целевите стойности, определени в РПР за всеки от районите от ниво 2.

Инвестициите в научноизследователска и развойна дейност, като процент от БВП, се увеличават в периода от 2011 г., като по-значителен е техният ръст през 2015 и 2016 г. Значителният ръст през 2015 г. в СЗР и СЦР се дължи на приоритетното финансиране от ОПИК на проекти, насочени към иновации на територията на двата района. През 2016 г. стойностите на показателя и в двата района намаляват, но все още остават значително по-високи от тези преди 2015 г. През 2016 г. значително нарастване е регистрирано в СИР. В периода 2017-2020 г. показателят нараства в ЮЗР, ЮЦР и ЮИЗ, докато в северните райони тенденцията е към относително задържане в СЦР, рязък спад през 2020 за СИР и намаляване в СЗР. Инвестициите в НИРД във всички региони не постигат определените цели 2020 и имат ограничен принос за постигане на *Стратегическа цел 1* на НСРР. През 2021 г. се затвърждава тенденцията за намаляване на стойностите на показателя, като то е по-значимо в трите южни региона, отколкото в трите северни. Стойността на национално ниво също намалява през 2021 г. – до 0.77% от БВП (колкото през 2016 г.), което определя постигането на целевата стойност на индикатора на национално ниво за 2020 г. като **ограничено**. Въпреки това, на национално ниво постигната стойност за 2020 г. е с над 88 п.п. над базовата стойност през 2008 г. На регионално ниво това нарастване е над 4 пъти за СЗР и 2 пъти за ЮИР. В останалите райони нарастването за периода 2008-2020 г. е между 57 и 80%.

Коефициентът на заетост на населението на възраст 20-64 навършени години нараства след 2012 г., като през 2017 г. (71.3%¹⁸) успява да надхвърли стойностите, постигнати през 2008 г. Развитието в положителна посока през следващите години водят до **постигане на цели 2020 на регионално ниво още през 2019 г.** за три от регионите – ЮЗР, СИР и СЦР, а ЮИР е близо до постигане на цел 2020. Пандемията от Covid-19 възпира положителния ръст, но въпреки това тези четири региона постигат (ЮИР) и значително надхвърлят цели 2020 и през тази година. **Ограничен принос** в постигането на целите **имат СЗР и ЮЦР**. В периода 2021-2023 г. се наблюдава значим ръст на заетостта във всички региони, като единствено ЮЦР и СЗР все още са под определените цели 2020, но растежът е устойчив.

¹⁸ Евростат, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy/headline-indicators-scoreboard>

Коефициентът на заетост на населението на възраст 55-64 г. нараства след 2011 г., като ръстът е по-значителен през 2014 и 2015 г. и се запазва и през 2016 г. с изключение на СЗР. Целевата стойност на индикатора за 2020 г.¹⁹ е **надхвърлена значително** за всички райони от ниво 2 и тази тенденция остава валидна и през 2020 г. В периода 2021-2023 г. показателят нараства съществено във всички региони, като разликата за 2023 г. спрямо изходната 2008 г. достига от 20,7 процентни пункта(за ЮЦР) до 27,6 процентни пункта (за ЮИР). След 2015 г. показателят остава значително по-висок от средното за ЕС.

Промените в *дела на преждевременно напусналите образователната система (на възраст 18-24 г.)* са разнопосочни на годишна база през целия период, като през 2019 г. отново нарастват във всички региони. Единствено СИР постига заложената цел 2020. Тенденциите към 2023 г. са положителни с изключение на ЮЗР и ЮИР, където се наблюдава лек ръст на показателя. Като цяло динамиката на показателя е неустойчива на годишна база, вкл. и на национално ниво, което е в противовес на тенденцията на плавно намаление на ниво ЕС27 и осигурява **ограничен принос** към постигането на съответната стратегическа цел. Въпреки това, делът на преждевременно напусналите образователната система на възраст 18-24 г. на национално ниво за целия период остава по-нисък от стойността през 2008 г.

Нарастването на *дела на 30-34 годишните със завършено висше образование* също е неустойчиво. До 2012 г. показателят нараства в петте региона с изключение на СЗР, където на практика липсва напредък по изпълнението на целите. До 2020 г. този растеж се запазва само в ЮЗР. Четири от шестте региона не постигат поставените цели 2020 както през 2020, така и през 2022 г. Изключение правят ЮЗР и СЦР през 2020 г. На **национално ниво постигнатия принос** в изпълнение на цел 2020 също е **ограничен**. Измененията в стойностите на показателя за 2022 спрямо 2008 г. са положителни с изключение на СЗР, където намалението е с 2,3 процентни пункта и ЮИР, в който е отчетен ръст от 0,6 процентни пункта. На национално ниво положителната промяна за периода 2008-2022 г. е 6,2 процентни пункта при 11,1 процентни пункта на ниво ЕС.

¹⁹ Целевите стойности са определени в РПП на всеки от районите от ниво 2

Делът на населението в риск от бедност или социално изключване намалява (спрямо 2008 г.) след 2013 г. Заложената национална цел за 2020 г., както и тези на регионално ниво са постигнати. Тенденцията се запазва и към 2023 г.²⁰.

Постигнатият напредък по последните пет индикатора (по данни за 2020 и 2022 г.) **потвърждават оценката за напредък в изпълнението на по Стратегическа цел 2 на НСРР.**

Към момента, НСИ не проследява на ниво NUTS2 промените на индикаторите по целите 20/20/20 по отношение на климата и енергийното потребление. На **национално ниво** следва да се отбележи **значителното надхвърляне на поставените за 2020 г. цели по дял на ВЕИ** в брутното крайното енергийно потребление.

НСРР не определя изходни и целеви стойности по отношение на индикатора „Съкращаване на емисиите на CO₂“ нито на национално, нито на регионално ниво. НСИ предоставя данни на национално ниво, съгласно които в периода 2011-2022 г. **количествата на отделяния в атмосферата въглероден диоксид са намалели с 11,7%.** За периода 2011-2020 г. това намаление е 20%, като данните за 2020 г. са усреднени на база 2019 и 2021 г. предвид въздействието на Covid-19 върху работата на предприятията през 2020 г. Наблюдава се **известно съкращаване на емисиите на CO₂ за периода на изпълнение на НСРР**, но неговата степен не може да бъде оценена предвид отсъствието на целеви стойности, които да бъдат постигнати в периода на изпълнение на стратегическия документ.

6. Резултати от последващата оценка на изпълнението на регионалните планове за развитие

През 2021 г. са изготвени последващи оценки последващи оценки за изпълнението на Регионалните планове за развитие за периода 2014-2020 г. за шестте региона за планиране. Последващите оценки включват обобщена оценка за изпълнението на всеки от шестте РПР, както и препоръки за подготовка за следващия програмен период след 2020 г., относими към всички региони за планиране, съответно и към изпълнението на политиката за регионално развитие на национално ниво.

²⁰ След 2020 г. е валидна нова дефиниция за формирането на показателя по данни на Евростат

Общото изпълнение на приоритетите на РПР на СЗР може да бъде определено като **постигащо и надхвърлящо заложените цели по специфичните индикатори**, но е налице **неизпълнение** на целите **на редица ключови индикатори и на четири от шестте индикатора за постигане целите на Европа 2020**. Най-голямо предизвикателство остава забавянето и обръщането на негативната тенденция в икономическото развитие на СЗР, вкл. по отношение дял на БВП на човек от населението от средната стойност на ЕС 27, принос на СЗР в националния БВП на човек от населението, приходи от дейността на МСП, инвестиции в НИРД. Негативни остават тенденциите и по отношение нивата на преждевременно напусналите образователната система, дял на 30-34 годишните с висше образование, както и нивата на заетост на населението на възраст 20-64 г.

В периода 2009-2019 г. продължава да е валидна регистрираната за периода 2004-2008 г. устойчива и засилваща се тенденция за намаляване на приноса на СЦР в общия БВП. За периода 2010-2019 г. не се наблюдава напредък в преодоляването на вътрешно-регионалните различия в СЦР. Ограничена положителна тенденция се наблюдава по отношение на безработицата. Различията по отношение на БВП на глава от населението се увеличават, като областите Габрово и Русе, както и Велико Търново и Разград (на по-ниски нива) следват тенденциите за страната. Отличаващо е нарастването на показателя за област Габрово – далеч над средното за СЦР, но под средното за страната, както и продължаващото забавяне на темпа на растеж в област Силистра.

Общата перспектива за развитието на СИР за периода до 2020 г. се характеризира със запазване на нивата на растеж след 2010 г. По отношение на БВП на човек от населението след 2011 г. е на трета позиция след ЮЗР и ЮИР, но през 2019 г. постига стойности, които го нареждат на второ място след ЮЗР.

Няма напредък в преодоляването на вътрешнорегионалните различия в СИР. Ограничена положителна тенденция се наблюдава само по отношение на безработицата. Различията по отношение на БВП на човек от населението, заетостта и размера на средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение, се увеличават.

В периода 2014-2019 г. приносът на ЮИР в общия БВП намалява с 1,5%, като се наблюдава тенденция за засилено намаляване в периода 2016-2019 г. (намаление с 1,8%). През 2019 г. приносът е 11,1 % (стойност под минимума регистриран през 2011 г.), което нарежда района на трето място след ЮЗР и СЦР. За периода 2014-2020 г. се наблюдава силно ограничен напредък в преодоляването на вътрешнорегионалните различия в ЮИР,

които се засилват. Вътрешнорегионалните различия по отношение на *безработицата и заетостта* намаляват в ограничена степен. Различията по отношение на *БВП на глава от населението* се увеличават, което се дължи на значителния растеж в област Стара Загора до 2017 г. и по-бавните темпове на нарастване в останалите области.

Наблюдаваният силно ограничен напредък в преодоляването на вътрешнорегионалните различия в ЮИР изисква допълнителни усилия, вкл. подкрепа за инфраструктурата за икономическите субекти, както и стимулиране на партньорства между научните институции, публичния и частния сектор от региона и извън него.

В периода 2014-2019 г. приносът на ЮЗР в общия БВП нараства (3,3%). Най-високи стойности през периода са достигнати през 2019 г., когато приносът надвишава 50% принос към БВП на страната. Това затвърждава устойчивата тенденция районът да се явява основен двигател за развитието на страната.

За периода 2014-2020 г. не се наблюдава напредък в преодоляването на вътрешнорегионалните различия в ЮЗР.

Социалното и икономическото развитие на ЮЦР през периода 2014-2017 г. се характеризира с положителна промяна на ключовите макроикономически индикатори. В периода 2014-2019 г. приносът на ЮЦР в общия БВП остава устойчив с тенденция на слабо нарастване, като през 2019 г. приносът е 14,2%, което нарежда района на второ място след ЮЗР.

Анализът на изпълнението на РПР на шестте региона показва, че определената в тях рамка на политиката за регионално развитие като цяло се изпълнява чрез инструментите на политиката за сближаване и съответното национално съфинансиране.

Налице е ясна необходимостта от по-конкретно адресиране на бъдещите мерки към специфичните икономически и социални проблеми на районите, в контекста на общите структурни предизвикателства пред развитието, свързани с конкурентоспособността на им и способностите им да предложат привлекателна и устойчива среда за предприятията и местните жители – техническа и бизнес инфраструктура, работещи институции, опростяване на бизнес средата, технологична готовност, човешки капитал, развитие на научноизследователските дейности и връзката им с бизнеса, опростяване на бизнес средата, капитализирането на геостратегическото местоположение на всеки един от районите.

7. Ефективност и ефикасност на финансовите инструменти и използваните ресурси за изпълнение на НСРР

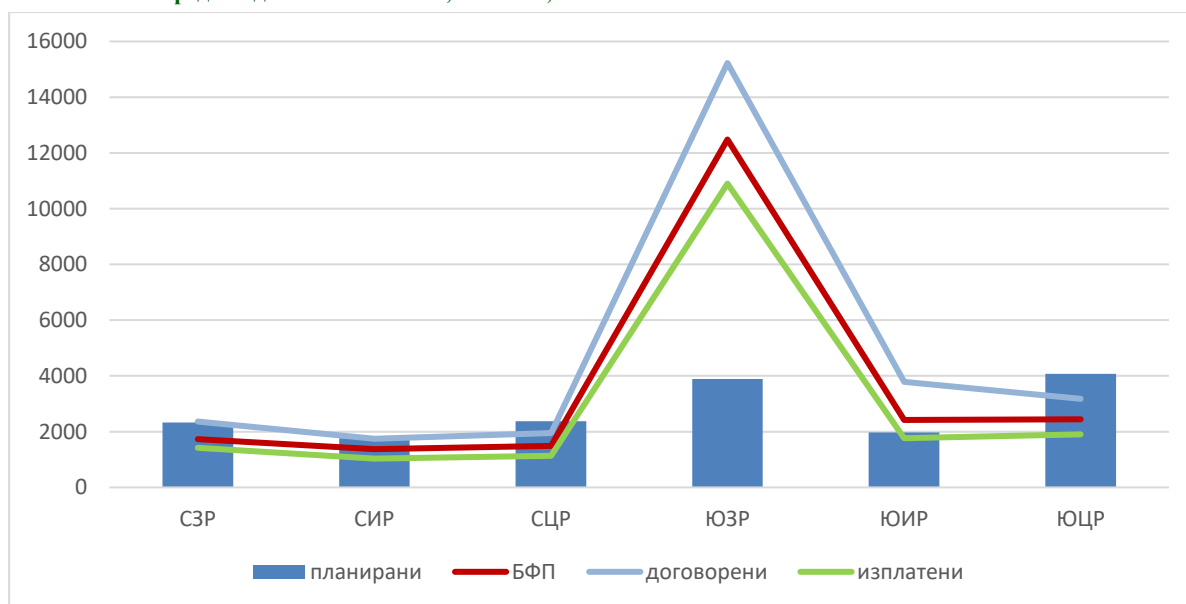
Определените в НСРР икономически и финансови механизми за реализацията на плана, по източници, включват:

- Национално публично финансиране (републиканския бюджет, общински бюджети, както и финансови ресурси от други източници – публични фондове, предприятия);
- Европейски средства (от фондове на ЕС);
- Международни финансови институции.

Предвидено е основната маса от финансови средства да се формира от първите два основни източника – национално публично финансиране и средства от фондовете на ЕС. Средствата от международни финансови институции, имащи предимно характер на заемни средства, и частните финансови средства, се представят като допълващи на първите два източника.

Приносът на оперативните програми, финансирани от ЕФРР, ЕСФ, КФ и ЕЗФРСР за изпълнението на приоритетите на НСРР е оценен въз основа на информацията за договорените и изплатените финансови ресурси по източници спрямо целите на стратегията. За мерките, свързани с изпълнението на НСРР в периода 2012-2020 г., реализирани със средства от държавния бюджет, от бюджетите на общините, от международни финансови институции, както и за частни инвестиции (извън съфинансирането по ОП), **липсва систематизирана информация, която да позволява тяхното обвързване с целите и приоритетите на стратегията.** Въпреки, че периодът на действие на НСРР е 2012-2022 г., стратегията определя финансовия ресурс, необходим за постигането на целите ѝ, за периода 2014 – 2020 г., т.е. в съответствие с плановия период на програмите, финансирани от фондовете на ЕС.

графика 13. Договорени и изплатените средства (ОП и ПРСР) общо и по райони от ниво2 и сравнение с предвижданията на НСРР, млн. лв., май 2024 г.

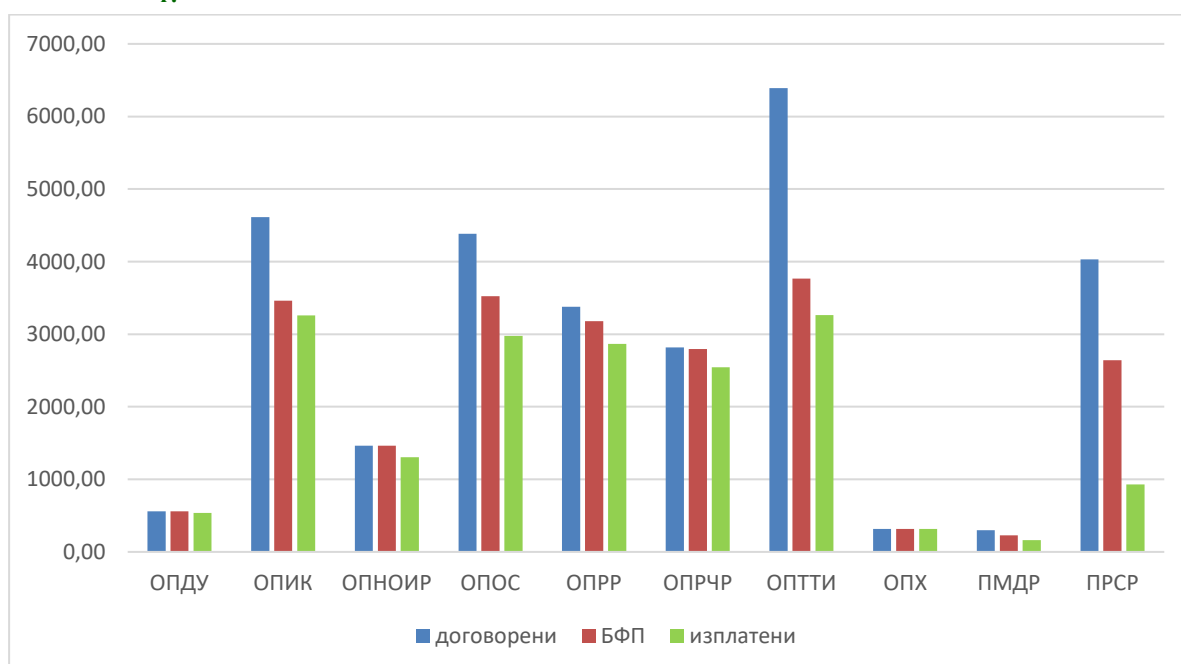

Източник на данните: ИСУН2020

Обемът на договорените средства по оперативните програми и ПРСР (ЕС и национално съфинансиране) – 28 248 млн. лв., показва, че планираният общ размер на средствата за реализация на НСРР за периода до 2020 г. е надхвърлен.

Към средата на май 2024 г. на национално ниво са договорени 92% над планираните средства по оперативни програми и ПРСР. 82.8% от средствата за безвъзмездна финансова помощ по разгледаните програми, вкл. ЕФРСР и ЕФМДР са изплатени.

графика 14. Концентрация на ресурси на национално ниво по източници на финансиране, млн. лв., май 2024 г.

Източник на данните: ИСУН2020

При оценката на степента на напредъка на постигане на всички типове индикатори за наблюдение на НСРР следва да се разглежда ефекта от провежданата в предходния период политика за регионално развитие и съответно от мерките, осъществявани след края на периода 2007-2013 г.

Към май 2024 г. е налице концентрация на финансовите ресурси за изпълнение на мерки и дейности, свързани със *Стратегически цели 1 и 4* на НСРР, в чийто обхват попадат основните инфраструктурни проекти, градското развитие, като и тези свързани с развитието на насърчаване на икономика на иновациите.

III. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

1. Обобщена оценка за изпълнението на НСРР

Визията и главната стратегическа цел, определени в НСРР остават актуални до края на периода на изпълнение. Рамката на **стратегическите цели** и определените **приоритети**, като цяло съответстват на проблемите и нуждите на страната. Не е установено съответствие на стратегическата рамка за развитие на България с тематичните области на интервенции по ОП за 2014-2020 г., както и не е определен механизъм за обвързване с целите и приоритетите на стратегията с мерките, реализирани със средства от държавния бюджет и от бюджетите на общините. Изготвеният през 2015 г. проект на Целенасочена инвестиционна програма в подкрепа на развитието на Северозападна България, Родопите, Странджа – Сакар, пограничните, планинските и полупланинските слабо развити райони²¹ не е приет и **съответно програмата, която притежава характеристики на стратегическа рамка за подкрепа на районите за целенасочено въздействие не е осъществена.**

Обобщението на анализа на показателите за изпълнението на стратегическите цели на НСРР показва, че:

- **ЮЗР** е единствения район от **ниво 2**, в който броят на населението остава сравнително устойчив, като за периода 2008-2020 се наблюдава намаление на населението под 1,5%. Това се дължи на нарастването на населението на област София (столица). Прогнозите на НСИ потвърждават устойчивостта на тенденцията като се очаква до 2025 г. населението в областите на **ЮЗР** да бъде под **2 000 00 души**²²
- **СЗР** е районът с най-силно изразени негативни демографски процеси, намаляването на населението има устойчива тенденция – в периода 2008-2020 г. намалението е с 21,4%. Към края на 2020 г. населението на **СЗР** е **720 172 души**. Според прогнозите на НСИ²³ към 2025 г. се очаква населението в областите на **СЗР** да бъде **634 909 души**, а през 2030 г. – да намалее до **583 658 души**.

²¹ <https://www.strategy.bg/publicconsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1899>

²² НСИ, прогноза I вариант (при хипотеза за конвергентност)

²³ НСИ, прогноза I вариант (при хипотеза за конвергентност)

- Към 2020 г. **СЗР** и **СЦР** не отговарят на изискванията на *Регламент (ЕО) № 1059/2003 г.* и са под долната граница за обособяване на район от **ниво 2**, а през 2030 г. се очаква и населението в областите на **СИР** да е под долната граница за обособяване на район от **ниво 2** според *Регламент (ЕО) № 1059/2003 г.*
- Устойчива тенденция за намаляване на населението има в демографския профил на **ЮИР** и **ЮЦР**. Според прогнозите до 2045 г. броят на населението в областите на тези региони ще съответства на изискванията за обособяване на район от **ниво 2** според *Регламент (ЕО) № 1059/2003 г.*
- Към 2022 г. 15 от 28 области в страната, включени в шестте региона, не отговарят на изискванията на *Регламент (ЕО) № 1059/2003 г.*, според който населението в административните единици от **ниво 3**, следва да бъде най-малко **150 000 души**. Това са 4 области в **СЗР**, 3 области с **СЦР**, 3 области в **СИР**, 1 област в **ЮИР**, 2 области в **ЮЗР** и 2 области в **ЮЦР**.
- Социалното и икономическото развитие на България през периода 2012-2020 г. се характеризира с положителна промяна на ключовите макроикономически индикатори. Данните потвърждават очакваните прогнози за по-бърз растеж на БВП на страната от средния за ЕС 27. Ръстът на БВП на национално ниво е сравнително равномерен със слаб растеж в периода 2014-2019 г. След здравните и икономически ограничения през 2020 г. нарастването на показателя е значително за годините 2021 и 2022.
- В периода 2011-2022 г. продължава да е валидна устойчива тенденция за намаляване на приноса на **СЗР** в общия БВП. Сходна тенденция се наблюдава за **СЦР** и **СИР**, като намалението в **СИР** е в по-слаба степен. В периода 2011-2017 г. **ЮИР** отчита увеличение на приноса към общия БВП, с изключение на периода 2019-2021 г., когато приноса намалява спрямо 2011 г., но се увеличава отново през 2022 г. На практика, **ЮЗР** формира около половината от БВП на национално ниво.
- За периода 2010-2020 г. се наблюдава **ограничен напредък в преодоляването на междурегионалните различия в страната**. Въпреки общата положителна тенденция във всички райони към 2020 г. **пет от шестте района от ниво 2** – **СЗР**, **СЦР**, **ЮИР**, **ЮЦР** и **СИР**, продължават да са **сред десетте района в ЕС с**

най-ниски стойности на БВП на човек от населението спрямо средната стойност на ЕС. В периода след 2020 г. е налице тенденция за значително ускорение на нарастването на показателя в сравнение с периода 2010-2016 г. Различията по отношение на *заетостта намаляват слабо* в СЦР и СИР, но *ножицата между заетостта в СЗР и средните стойности за страната продължава да нараства*. Въпреки общата положителна тенденция във всички райони след 2013 г., *междурегионалните различия по отношение на безработицата остават значителни*, като показателят за трите региона в Северна България остава над средното за страната през целия период след 2012 г. Различията по отношение на *размера на средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение* остават сходни, като разликата между СЗР и средното за страната продължава да се увеличава в негативна посока, а тази в ЮЗР в положителна.

- Сред шестте района от ниво 2, *на двата полюса на развитието продължават да са ЮЗР* – на първо място по всички показатели, и *СЗР* – на последно.
- *СИР и СЦР* се нареждат след *ЮЗР* с положителни резултати и тенденции по отношение на заетостта. *СИР* е втори и по отношение на БВП на човек от населението и икономическа активност, както и по броя на завършилите висше образование (30-34 години), където разменя място си със *СЦР* в годините 2020 и 2022 г.
- Въпреки втората си позиция до 2016/2017 г. към 2020/2022 *ЮЦР* трайно се настанява след трето място сред регионите, класирани по изследваните показатели. Изключение се наблюдава по отношение на дела на разходите за научни изследвания, развойна дейност и иновации, където остава втори след ЮЗР, както и по отношение на безработицата, като за 2022 г. *ЮЦР* е на първо място с най-ниска стойност на коефициента на безработица.
- През 2016 г. *ЮИР* бележи съществено нарастване на приноса в националния БВП, което, въпреки и на голямо разстояние, го нарежда на второ място след *ЮЗР*. През 2022 г. обаче регионът е изместен от второто място от *СИР*. По отношение на останалите показатели *ЮИР* се подрежда на трето или четвърто място сред шестте региона.

- Изоставането на **СЗР** от останалите региони продължава да нараства, което потвърждава направените в Актуализацията на НКПР изводи, че възможностите на региона за самовъзстановяване са изчерпани и е необходима съществена подкрепа за запазването на целостта на икономическите и социалните му структури.

таблица 7. Степен на напредък в постигане на целите на **НСРР** към 2018 г.

Цели на НСРР	Индекс на постигане на целите
Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда	4 ↗
Стратегическа цел 2: Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие на човешкия капитал	3 →
Стратегическа цел 3: Териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество	4 ↗
Стратегическа цел 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места	3 →

Постигнат е напредък над планирания по реализацията на два от приоритетите, чрез които се реализира **Стратегическа цел 1**, чрез което и по нея е постигнат напредък над планирания. Основен принос за това има напредъка по Приоритети 1.2 и 1.3, съответно чрез развитие на устойчиви форми на туризъм и културни и творчески индустрии в районите и развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда. Ограничен принос за напредъка имат приходите от дейността на МСП, които нарастват в абсолютна степен във всички райони от ниво 2, но по-бавно от планираното, както и ограниченото нарастване на преките чуждестранни инвестиции.

Постигнат е планирания напредък по Стратегическа цел 2 чрез реализираните проекти за изграждане и реконструиране на сгради и обекти на културата и обекти и инфраструктура за професионален спорт и спорт в свободното време. Проведеното през 2021 г. национално преброяване на населението осигурява възможност за оценка на показателя, свързан с насърчаването на ежедневната трудовата мобилност на населението. Целевата стойност на национално ниво е постигната, а тези в **СЗР** и **ЮЦР** са надхвърлени.

Осъществяването на подходящи мерки, насочени към нарастване на ежедневните трудови мигранти осигурява достъп до работни места извън мястото на живеене и забавяне на процесите на миграция от селата и малките градски центрове. Подобни мерки са изключително подходящи както за СЗР, така и за планински или периферни и отдалечени части на останалите региони. Постигането на тази цел изисква прилагане на интегриран подход, включващ както развита транспортна инфраструктура, така и подходящи публични услуги.

Постигнат е напредък над планирания по изпълнение на *Стратегическа цел 3* чрез изпълнение на проекти/инициативи за трансгранично сътрудничество. Въпреки това, постигането на целите на ниво регион разкрива необходимост и потенциал за повишаване на капацитета и възможностите за интегрирани интервенции особено за развитието на граничните територии, както и за разширяване на сътрудничеството и насърчаване на икономическия, социалния и културния обмен между регионите на България и Европа.

Постигнат е планирания резултат по изпълнението на *Стратегическа цел 4* в рамките на програмния период до 2020 г. Постигнати са заложените цели в изпълнението на мерки, свързани с повишаване дела на населението, живеещо на територия с реализирани планове за интегрирано градско развитие, както и осъществяването на проекти за подобряване качеството на средата и живота в селските райони, рехабилитация и реконструкция на пътната мрежа и нарасналият дял на домакинствата с достъп до интернет. Ограничено е постигането на целите по отношение на проектите, свързани с изграждането на нови пътища (АМ и РПМ I клас).

Обемът на договорените средства по оперативните програми и ПРСР (ЕС и национално съфинансиране) – 28 248 млн. лв., показва, че планираният общ размер на средствата за реализация на НСРР за периода до 2020 г. е надхвърлен.

Към средата на май 2024 г. на национално ниво са договорени 92% над планираните средства по оперативни програми и ПРСР. 64.3% от договорените средства са сертифицирани и изплатени.

Системата за наблюдение и оценка на НСРР за периода 2012-2022 г. е съществено подобрена и значително по-ефективна, спрямо тази от предходния планов период. Остават валидни обаче изводите от изготвената междинна оценка, че наличието на система от индикатори би осигурила възможност за ефективно измерване на напредъка и оценка

на реализацията на целите, само ако са определени базови и целеви стойности на всички индикатори. Целеви стойности за края на периода не са определени за ключовите индикатори, а за всички индикатори не са определени междинни целеви стойности, което следва да бъдат постигнати към средата на периода на изпълнение. Предвид това, че целите на НСРР се постигат чрез изпълнението на приоритетите и мерките на РПР, следва целевите стойности на общите индикатори на стратегическия национален документ и документите на регионално ниво да кореспондират помежду си. Необходимо е *да бъде разработен и прилаган стандарт за определяне на целевите стойности*, като по този начин ще бъдат преодоляни предизвикателствата пред сравнимостта на постиженията на отделните региони. Приложеният при изготвянето на НСРР 2012-2020 консервативен подход при определяне на индикаторите предопределя високи оценки на постигнатото, което обаче не се потвърждава от общата оценка на темпа на развитие на страната и състоянието на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия.

Необходимо е да бъде направен преглед и избрани подходящи алтернативи за голяма част от основните индикатори, чрез които се проследява напредъка по изпълнението на приоритетите на стратегията. Част от включените индикатори не осигуряват адекватна връзка с приоритетите, а за други не са налични ясни и надеждни източници на информация.

Изграденият капацитет за изготвяне на *годишните доклади за наблюдението на изпълнението на РПР*, следва да бъде запазен и надграден чрез коригиращи действия по отношение на дефинирането на източниците на информация и разнообразяване на подходите и методите за нейното представяне и анализ.

Към момента на изготвяне на НСРР 2012-2022 Законът за регионално развитие предвижда обособяване на райони за целенасочена подкрепа, които са териториална основа за концентрация на ресурси за намаляване на вътрешнорегионалните различия в степента на развитие на отделните общини и за постигане на целите на държавната политика за регионално развитие²⁴. Законът предвижда ежегодно планиране на средствата за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа в рамките на бюджетната процедура, като средствата се осигуряват в рамките на закона за държавния бюджет за съответната година. С цел осигуряване на *стратегическа рамка за ефективно планиране и осъществяване на мерки в районите за целенасочено въздействие* със средства от

²⁴ Чл.5 от ЗРР, 2012 г.

националния бюджет през 2015 г. на НЦТР ЕАД е възложено изработването на Целенасочена инвестиционна програма в подкрепа на развитието на Северозападна България, Родопите, Странджа-Сакар, граничните, планинските и полупланинските слабо развити райони. Проведените в рамките на настоящата оценка консултации, както и изводите от изготвени анализи в периода 2019-2020 г.²⁵ показват, че проектът на програмата се оценява като добър пример за прилагането на подхода „отдолу-нагоре“ при определянето на проектни предложения/идеи и търсене на интегриращи елементи между проектите, вместо насърчаване на фрагментирани инвестиции. Въпреки положителните аспекти в процеса на разработване и широката подкрепа от страна на заинтересованите страни Целенасочената инвестиционна програма *не е одобрена и съответно не е реализирана*. През 2016 г. критериите за определяне на районите за целенасочено въздействие са променени, а с промените в ЗРР през 2020 г. тяхното определяне като част от териториална основа за прилагане на политиката за регионално развитие е отменено.

Изготвеният през 2019 г. *Социално-икономически анализ на районите в Република България*²⁶ подчертава, че *подкрепата на по-слаборазвитите райони* изискват системна и интегрирана насоченост чрез създаване на подходящи схеми и инструменти в демографската, образователната, икономическата, иновационната политика, политиката в областта на цифровите технологии, социалната политика. Въпреки това, към *момента на настоящата оценка не са създадени подобни инструменти, чрез които да бъдат осигурени интервенции в тези райони, базирани на стратегически подход*.

Постигането на част от стратегическите цели на НСРР 2012-2020 (Стратегическа цел 4) е предвидено чрез изпълнението на инвестиционните програми на разработените Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие за териториите на градовете от 1-во, 2-ро и 3-то йерархично ниво съгласно НКПР 2013-2025 г. Осигуряването на интегрирани интервенции върху икономическото, материалното, социалното и екологичното състояние на градските центрове има за цел както да подкрепи тяхното развитие, така и да осигури подкрепа за развитието на градските ареали и периферии в обхвата на

²⁵ Докладът за стратегическите консултации, изготвен през 2019 г. от Световната банка; Споразумението за възмездни консултантски услуги за Подобряване на процеса на регионално развитие в България и подпомагане на Министерството на регионалното развитие и благоустройството в процеса на програмиране за периода 2021 – 2027 г., подписано между Министерството на регионалното развитие и благоустройството на Република България и Международната банка за възстановяване и развитие на 8 април 2019 г.

²⁶ Изготвен от НЦТР ЕАД по Договор № РД-02-37-76/30.07.2018Г., сключен с Министерство на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ)

влияние на градските центрове. Анализът на данните за социално-икономическото развитие на ниво област и регион не осигурява доказателства за наличието на такова съществено влияние в резултат на осъществяваните проекти на обща стойност от 1 480 млн. лв. в рамките на ИПГВР на градските центрове. Подобен извод се потвърждава и от мненията на заинтересованите страни, които считат, че направените инвестиции са повлияли в ограничена степен²⁷ развитието на близките малки градски и селски центрове.

По отношение на постигането на Стратегическите цели на НСРР мнението на заинтересованите страни разглежда изпълнението отделните приоритети по-скоро като недостатъчно удовлетворително. Въпреки постигнатите и надхвърлени стойности на значима част от индикаторите за наблюдение и оценка и съответно постигането на стратегическите цели, мнението на представители на местните власти, директно въвлечени в процесите по осъществяване на мерките, реализиращи целите на стратегията, формира по-умерен поглед върху постигнатите резултати, като разглежда изпълнението отделните приоритети по-скоро като недостатъчно удовлетворително. *Най-положително са оценени приоритетите, свързани с подобряване достъпа до образователни и социални услуги, както и достъпа до спортна инфраструктура в регионите; териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество; повишаване на знанията и уменията на хората; развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда.* Като по-скоро незадоволителни са определени приоритетите, свързани с подкрепата за намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие и реализация на човешкия капитал; укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в регионите и качеството на средата в населените места; повишаване конкурентоспособността на малкия и среден бизнес, подобряване на достъпа до здравни услуги. *Най-негативно са оценени постигнатите резултати по отношение на подкрепата на трудовата географска мобилност, мобилизиране потенциала на периферните гранични територии и подобряване свързаността на районите в национален и международен план – шосейна и жп инфраструктура.*

²⁷ Отговори „донякъде“ и „в малка степен“, съответно 41 и 26%

Негативна е оценката на постигнатите цели на политиката за регионално развитие по отношение на икономическото сближаване със средното ниво на развитие на регионите в ЕС и икономическото сближаване между регионите в страната и във вътрешнорегионален план.

В заключение, анализът на изпълнението на НСРР показва, че определената в нея рамка на политиката за регионално развитие на страната като цяло се изпълнява чрез инструментите на политиката за сближаване и съответното национално съфинансиране. Същевременно е ясна необходимостта от **по-конкретно адресиране на териториалните проекции на целите на националната политика за развитие** за преодоляване на специфичните икономически и социални проблеми на регионите, но също и за осигуряване на ефективно използване на съществуващите потенциали както по отношение на местните ресурси – природни, демографски, инфраструктурни, така и по отношение развитието на механизми за координация и съвместна работа на публичните институции и гражданите за ускоряване темповете на развитие на българските региони.

2. Препоръки за подготовка за следващия национален стратегически документ в областта на регионалното развитие

В началото на 2020 г. с промени в ЗРР в системата от документи за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие²⁸, са извършени промени за периода след 2021 г., като е предвидено изготвяне на Национална концепция за регионално и пространствено развитие; интегрирани териториални стратегии за развитие на регионите за планиране от ниво 2; и планове за интегрирано развитие на община. В програмния период до 2027 г. е възприето националните цели за регионално и пространствено развитие да бъдат определени с действащата Актуализация на Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 - 2025²⁹. Към момента на изготвяне на настоящата оценка са разработени и действат Интегрирани териториални стратегии за развитие на шестте региона за планиране от ниво 2 и планове за интегрирано развитие на общините.

²⁸ Чл.8 от ЗРР, обн. ДВ бр. 21 от 2020 г.

²⁹ Решение на МС № 306 от 7 Май 2020 г.

Публикуваният през март 2024 г. **Девети доклад за икономическото, социалното и териториалното сближаване в ЕС**³⁰ потвърждава намаляването на вътрешните за Съюза неравенства като валидна цел на икономическата и социална кохезия. Наред с постиженията на политиката на сближаване, документът посочва и предизвикателствата, които все още стоят пред държавите-членки по отношение на преодоляване на икономическите и социални неравенства. Отбелязани са негативните демографски тенденции в ЕС, които създават съществени рискове пред развитието на част от регионите, включително и пред пет от българските региони, които са изправени пред възможността от ограничаване на икономическото развитие поради *свиване на дела на населението в работоспособна възраст и намаляващ дял на хората с висше образование*. Делът на неактивните младежи (NEETs rate) също е все още висок и въпреки намалението му спрямо 2013 г. са необходими допълнителни мерки в подкрепа на тази активност. *Миграцията на млади хора и хора с умения и квалификации* поставят изоставащите региони в допълнителен риск по отношение на възможностите за преодоляване на неравенствата. Докладът изтъква връзките между тези тенденции и необходимостта от наличие не само на квалифицирани работни места, но и от *повишаване качеството на живот* в тези региони, вкл. чрез осигуряване на качествени и ефективни услуги в областта на образованието, здравеопазването, културата и др. *Териториалната поляризация* е посочена като потенциален източник на нарастване на вътрешните неравенства – в много от по-слабо държавите-членки, присъединили се към ЕС след 2004 г. все още столичните региони и главните агломерации са тези, които задвижват и развитие на конкурентоспособността. Особено внимание и обърнато на това, че различните териториални неравенства предпоставят ситуация, в който някои от *изоставащите региони биха задълбочили тази тенденция, попадайки в т.н. „капан на развитието“*. Причините за тези капани варират в различните региони, което изисква съставянето на индивидуални диагнози чрез изследване на вътрешно свързани фактори като недостатъчна специализация, недостатъчно добро публично управление, недостатъчно зрели иновативни екосистеми и сериозни разминавания между нуждите на икономиката и наличните умения на трудовата сила. Като рискови фактори пред политиката за сближаване са разгледани и климатичните промени, изоста-

³⁰ https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/cohesion-report_en

ването в дигиталната трансформация, недостатъчния капацитет в публичното управление и качеството на институциите, вкл. върховенството на закона и административния капацитет.

Сред темите, ключови за бъдещото развитие на политиката на сближаване са изведени:

- Необходимостта от по-детайлен поглед върху картината на вътрешнонационални различия и фокусиране върху подкрепата за процеса на **конвергенция на национално ниво** между столичните и изоставащите региони;
- Разширяване на подкрепата, програмирана спрямо **спецификите** на всеки конкретен регион и неговите нужди за развитие с фокус не само **върху целите на ЕС, но и върху националните цели за развитие**;
- Адресиране на зелената, дигиталната, но и на **демографската трансформация**, които оказват влияние върху регионалните икономики;
- Промотиране на по-балансирано териториално развитие чрез продължаващата подкрепа на **полицентричния модел на развитие** – укрепване на малките и средни градове и осигуряване на **достъпност на публичните услуги** в отдалечените от големите градски центрове райони;
- Подобряване на **координацията и съгласуваността** на политиката на сближаване **с националните политики**, вкл. **интегриране на териториалните измерения при формулирането на политиката** чрез отчитането на специфичните регионални нужди и хоризонталните (Европейски и национални) политики.

В периода след 2027 г. няма да бъде възможно прилагането на териториалната основа на регионалното развитие на ниво NUTS2, използвана към момента. При подготовката на *стратегическите и програмните документи* по политиката за регионално развитие за периода след 2027 г. следва да бъдат обсъдени и направени подходящите промени, а именно **промени в обхвата на районите от нива 2 и 3** (в зависимост от това, могат да се наложат и промени в районите от **ниво 1**) в Република България в контекста на *Общата класификация на териториалните единици за статистически цели* в Европейския съюз, съгласно Регламент (ЕО) № 1059/2003 г.

Промените в ЗРР предвиждат изготвяне на нов тип документ за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие – Национална концепция, която определя дългосрочните перспективи, цели и приоритети на държавната политика за намаляване на дисбаланса в развитието на националната територия и съответствието ѝ с другите секторни и хоризонтални политики. В процеса на неговата подготовка следва да бъдат търсени и отразени възможности за насърчаване бързия темп на развитие на българските региони, преодоляване на структурни проблеми и нужди, които могат да предизвикат ограничения в растежа в средно и дългосрочен план, както и използване в максимална степен на потенциала на всеки от регионите:

- Фокусиране върху **териториалните измерения на националните цели за развитие**, изведени в Националната програма за развитие след 2030 г. и повишаване координацията на секторните политики с политиката за регионално развитие при **отчитане на специфичните нужди на регионите и хоризонталните Европейски политики и цели на политиката на сближаване**;
- Реализиране на *промяна в обхвата на районите от ниво 2 (NUTS 2)* при отчитане необходимостта от осигуряване на възможност за съпоставимост на данните за социално-икономическото развитие на районите и проследяване на ключовите процеси на развитие назад във времето; Моделиране и оценка на ключовите индикатори за социалното и икономическото състояние на областите от ЮЗР при *хипотеза за обособяване на област София (столица) като самостоятелен район или като част от формирана/формираща се функционална агломерационна зона*.
- Отчитане на рисковете пред развитието на регионите, свързани с *негативните демографски процеси и обвързаността им с нивото на предоставяни публични услуги*, вкл. в областите на инфраструктурна свързаност и развитие на човешките ресурси;
- Продължаваща подкрепа за *полицентричния модел* на териториално развитие с фокус върху *потенциала на вътрешнорегионалните връзки* между градските и пространствени структури (spillover effect на вътрешнорегионално ниво) и прилагане на стратегически подход към периферните зони, формирани между отделните градски центрове;

- Оценка и продължаваща *подкрепа за планиране и прилагане на интегриран подход* за въздействие чрез координация на инициативи и проекти на регионално ниво;
- Създаване на механизъм за *стратегическа планиране* на мерките в подкрепа на слаборазвитите гранични и вътрешни периферии, отчитайки вкл. нуждите на политиките в областта на миграцията и отбраната;
- Прилагане на подход за *консистентно определяне на индикаторите за наблюдение и оценка на изпълнението на политиката за регионално развитие на национално и регионално ниво и разработване и прилагане на стандарт за определяне на целевите стойности*, като по този начин ще бъдат преодолявани предизвикателствата пред сравнимостта на постиженията на отделните региони;

Реализацията на действия в тази посока ще осигурят възможност за използване в максимална степен на потенциалите на националната територия и регионите за ускоряване на растежа и процеса на сближаване на вътрешнорегионално и регионално ниво и на ниво ЕС и преодоляване на рисковете в средно и дългосрочен план, свързани с демографските процеси, геополитическата обстановка и необходимостта и възможностите за изграждане на ефективна верига на доставки на стоки и услуги в рамките на ЕС.

ИЗТОЧНИЦИ И РЕФЕРЕНТНИ ДОКУМЕНТИ

- Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2012-2022 г., приета с Решение № 696 на Министерския съвет от 24.08.2012 г.*
- Регионален план за развитие на Северозападен район от ниво 2, приет с Решение № 459 на Министерския съвет от 01.08.2013 г.*
- Регионален план за развитие на Северен централен район от ниво 2, приет с Решение № 461 на Министерския съвет от 01.08.2013 г.*
- Регионален план за развитие на Североизточен район от ниво 2, приет с Решение № 460 на Министерския съвет от 01.08.2013 г.*
- Регионален план за развитие на Югозападен район от ниво 2, приет с Решение № 457 на Министерския съвет от 01.08.2013 г.*
- Регионален план за развитие на Южен централен район от ниво 2, приет с Решение № 462 на Министерския съвет от 01.08.2013 г.*
- Регионален план за развитие на Югоизточен район от ниво 2, приет с Решение № 458 на Министерския съвет от 01.08.2013 г.*
- Междинна оценка на НСРР 2012-2022 г. за периода 2012-2018 г.*
- Предварителни оценки на РПР на районите от ниво 2 за периода 2014-2020 г.*
- Междинни оценки на РПР на районите от ниво 2 за периода 2014-2020 г.*
- Последващи оценки на РПР на районите от ниво 2 за периода 2014-2020 г.*
- Годишни доклади за изпълнение на РПР на районите от ниво 2 за периода 2014-2020 г. за 2014, 2015, 2016, 2017, 2019 и 2020 г.*
- Национална програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2020, приета Решение № 1057 на Министерския съвет от 20.12.2012 г.*
- Национална концепция за пространствено развитие 2013-2025 г., приета с решение на Министерския съвет по Протокол № 47.61 от 19.12.2012 г.*
- Актуализирана Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025, приета с Решение № 306 на Министерския съвет от 07 май 2020 г. (обн. ДВ. Бр.42 от 12 май)*
- Национална програма за реформи на Република България в изпълнение на стратегията "Европа 2020", актуализация 2017 г., приета с Решение № 280 на Министерския съвет от 18.05.2017 г.*
- Междинна оценка на Националната стратегия за регионално развитие на Република България 2005-2015 г., приета с Протокол № 22.1 на Министерския съвет от 08 юни 2011 г.*
- Междинни оценки за изпълнението на Регионалните планове за развитие на районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г., приети с решение на Министерския съвет по Протокол №28.3 (ЮЗР) от 20.07.2011 г. и решения 29.46 (ЮИР), 29.47 (СЗР), 29.48 (СИР), 29.49 (СЦР) и 29.50 (ЮЦР) по протокол от 27.07.2011 г.*
- Европа 2020. Стратегия за устойчив, интелигентен и приобщаващ растеж. Брюксел, 3.3.2010 г. COM(2010) 2020*

- Оперативна програма "Добро управление" 2014-2020 г.*
- Оперативна програма "Иновации и конкурентоспособност" 2014-2020 г.*
- Оперативна програма "Околна среда" 2014-2020 г.*
- Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" 2014-2020 г.*
- Оперативна програма "Региони в растеж" 2014-2020 г.*
- Оперативна програма "Транспорт и транспортна инфраструктура" 2014-2020 г.*
- Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г.*
- Програма за морско дело и рибарство 2014-2020 г.*
- Регламент (ЕО) № 1059/2003 г. на Европейския парламент и на Съвета от 26 май 2003 година за установяване на обща класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS), Официален вестник на ЕС, L 154 от 21.6.2003 г., последни промени Официален вестник на ЕС L 322, 29.11.2016 г.*
- Закон за регионалното развитие, обн., ДВ, бр. 50 от 2008 г., в сила от 31.08.2008 г., последни изменения и допълнения, изм., бр. 51 от 1.07.2022 г.*
- Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие, приет с ПМС № 216 от 2.09.2008 г., обн., ДВ, бр. 80 от 2008 г., в сила от 31.08.2008 г., последни изм. и доп., бр. 50 от 1.07.2016 г., отм., бр. 70 от 7.08.2020 г.*
- Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие, приет с ПМС № 183 от 4.08.2020 г., обн., ДВ, бр. 70 от 7.08.2020 г., изм. и доп., бр. 45 от 23.05.2023 г.*
- Закон за управление на средствата от европейските фондове при споделено управление (загл. изм. - ДВ, бр. 51 от 2022 г., в сила от 01.07.2022 г.), обн., ДВ, бр. 101 от 2015 г., последни изм. и доп., ДВ, бр. 102 от 8 Декември 2023г.*
- Методически указания за разработване на Национална стратегия за регионално развитие 2012-2020 г., Регионални планове за развитие, Областни стратегии и Общински планове за развитие за периода 2014-2020 г., Заповед №РД-02-1402 от 22.11.2011 г. на министъра на регионалното развитие и благоустройството*
- Девети доклад за икономическото, социалното и териториалното сближаване, Европейска комисия, 2024 г.*
- Информационна система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България – ИСУН, <http://umispublic.minfin.bg/>*
- Информационна система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България – ИСУН2020, <http://2020.eufunds.bg/>*
- Национален статистически институт – <http://www.nsi.bg/>*
- Евростат – <http://eurostat.ec.europa.eu>*
- Портал за обществени консултации – <http://www.strategy.bg>*